

ШЫҢ

Совет Эвилелини Коммунистг партиязыны
Тыва область болгаш Кызыл хоорайкомитеттеринин,
ажылчы чоннар депутаттарының область Советинин органы.

1925
декабрь
29
ПОНЕДЕЛЬНИК
№ 254 (2684)
ӨРТӨЗ 20 КӨП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

Чер-чер Советтериниң сонгулдаларына область белеткел (1 арын).
КПСС ТК-ның чанында ниити эртемнер Академиязының эртем сессиясы (1 арын).
Партиянын XIX съездинин шийтпирлерин болгаш И. В. Сталинниң генийлиг ажылын пропагандалап турары (1 арын).
И. Тихонов.—Амгы Үедеги капитализмниң код экономнуг хоойлузу (2—3 арыннар).
М. Которова.—Районнун култура-чырыдышкын албан черлеринге удуртулганы экижидер (3 арын).
Т. Талганчик.—Чер-чер Советтериниң доктаамал комиссиялары (3 арын).
Н. Петров.—Колхозтарнын үре-тин участоктарын шилзеи, сорттук үрезинер-биле хандылар (4 арын).
И. Высоков.—Кыдаттын уезд хоорайында (4 арын).
Болгарияда чаа демир орук (4 арын).
Францияда казақ кризиси (4 арын).
Кореяда болушкуннар (4 арын).

Илеткелчилер бөлүктөрүнүн ажылын боттуг удуртур

Ажылчы чоннары коммунизм езуунга кижиздеринге лекция пропагандазы партианың база бир күштүг чөпөзү. Коммунистг партия лекция пропагандазы калбартын непередиригге кезеде улуг кичээгейин салып келген болгаш бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузуп берип турар.

Партиянын XIX съездинин шийтпирлерин, эш И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп шылгарангай ажылы партияни пропагандалау улам бедик деңгээлде болурун непер турар.

Партия Төп Комитетинин идеология ажылының дугайында доктаалдарын бодунуң ажыл-чорудулузунга удуртулга болдурган. Областың партия организациязы лекция пропагандазын ажылчы чоннар ортузунга калбартып непередиригге элээн чедишкенини чеди алган. Партиянын Кызыл хоорай комитети база чамдык райкомнар штаттыг болгаш штаттан дашкаар илеткелчилерин шилип алып, оларнын политиктиг билинин, методиктиг мергежилни бедидирине улуг кичээгейин салып турар.

1925 чылдын дургузунда КПСС обкомунун чанында партия райкомнарының болгаш хооркомнун штаттан дашкаар илеткелчилерин семинарларын ийи удаа эрттирген. Семинарларнын киржишчилерин марксизм-ленинизмниң теориязынын талазы-биле 20 ажыл лекцияларын дыңнап эрткенер.

Бо чылдын эгезинден бээр КПСС райкомнарынын, хооркомнун илеткелчилер бөлүгүнүн кижигүнерин ажылчы чоннар ортузунга ийи муң ажыл лекцияларын, илеткелчилер номчаан. Партия төөгүзүнүн, диалектиктик болгаш төөгү материализмниң дугайында база совет күрүенини тайыңга ынакшылдыг даштыкы политиказынын талазы-биле номчуп турар лекцияларын саны эртен чылга бодаарга ийи капат көвүдээн.

«ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп эш Сталинниң шылгарангай ажылынын парламенттик үнгени-биле болгаш КПСС-тин XIX съездинин шийтпирлеринде холбаштыр лекция пропагандазы бистин область улам калбарышкынын алган.

Партиянын XIX съездинин шийтпирлерин, съездиниң түңнел хуралына эш Сталинниң төөгүдүг чугаазын, «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп шылгарангай ажылын пропагандалаары бистин область бүдүрүлгелеринде, колхозтарда, албан организация, өөредилге черлеринде калбарган. Ам үеде область 5000 ажыл илеткелчилер, пропагандистер, агитаторлар съездинин материалдарынын дугайында лекцияларын, илеткелдерин, беседаларын, солун номчулганын чорудуп турар. Сөөлү айларын дургузунда КПСС Кызыл хооркомно, Каа-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик райкомнары язы-бүрү темаларлыг элээн хөй лекцияларын номчулганын ажылчы чоннар ортузунга организастан. Партиянын хоорай комитетинин шугуму-биле хоорайнын ажылчы чоннарының ортузунга 500 ажыл лекцияларын номчаан.

Оон-биле кады область партия организациязынын лекция пропагандазын организастан талазы-биле ажылында улуг чөптөстөр бар. КПСС Тес-Хем, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл райкомнары илеткелчилер бөлүгүн оперативтиг эвес удуртуп, оларнын ажылының дугайында

Номчукчулар конференциясы

САРЫГ-СӨП. (Телефон-биле). Чоокта чаа Каа-Хем районун «Колхозчу» солунунун редакциязы ажылчы болгаш көдөз корреспонденттеринин база номчукчуларнын конференциясын эрттирген. Анаа партиянын XIX съездинин совет парламентинин мурнунда тургускан сорулгаларынын дугайында илеткел болган.

Партия райкомунун пропаганда болгаш агитация килдизинин эргелекчииниң оргалжызы эш Прокуратов бодунун илеткелдинге редакция коллективинин ажылында чет-

инда бюро хуралдарына чугаалашпайн турган болгаш бо ажылды контроль чокка ала-чаягарлаашкычы киирген. Ол райкомнарынын илеткелчилер бөлүктөрүндө 15-тен 25 чедир кижигүнер санатынын турар болза-даа, херек кырында олардан чүглө 5—6 кижиг илеткелдер кылып турар. КПСС-тин ол райкомнарынын талазында илеткелчилер бөлүктөрүнүн ажылын четпес удуртуп турарында чамдык илеткелчилер, лекторлар материалдарын бистин чуртта коммунизм тургузушкунунун практиктиг сорулгалары-биле, бистин областын социализмниң аартылганынын чедишкени-биле холбаштырбайн турар болгаш Тыва областың ажылчы чоннарына Коммунистг партиянын, Совет казактын болгаш улуг башкы Сталинниң көргүзүп турар улуг дузаламчызын тода, билдингири-биле тайылбырлап бербейн турар.

Кызыл райкомунун илеткелчилери бүдүрүлгө пландарын күөседери дээш демиселди амыдыралдан хоорук пропагандалап туралар.

КПСС Би-Хем, Каа-Хем болгаш Танды райкомнарынын илеткелчилери илеткелдерин, лекцияларын тыва дылга кончуг ховар номчуп турар. Ажылчы чоннар ортузунга политиктиг илеткелдерин, лекцияларын калбартып төлөөдө, КПСС райкомнары, хооркомно илеткелчилер бөлүктөрүндө ажылын үндөзгө эгизген экижидип, оларнын ажылына доктаамал контрольду боттандырар, номчуп турар лекцияларын идея-теориялыг деңгээлде бедидер херек.

Партиянын XIX съездинин төөгүдүг шийтпирлерин, эш Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп шылгарангай ажылын, съездинин түңнел хуралына чугаазын, ССРЭ-ниң Конституциязын, совет хамаатыларынын эргелерин болгаш хууэлгелерин, совет сонгулда хоойлузунун делегейде эң-не демократтын, ССРЭ-де социализм тиелгезинин бүгү делегейге төөгүдүг учур-дузанын, совет патриотизмин, бистин чуртун улустарын сталинчы найыралынын, совет ниитилелдин мораль-политиктиг чаңгыс-эвинин учур-дузанын болгаш социализмниң ниитилелдин шимчедикчи күжү болур алаандын шүгүмчүлелин болгаш бот-шүгүмчүлелдин учур-дузанын тайылбырларын лекция пропагандазынын, политиктиг илеткелдеринин үндөзгө эгизип тургузар херек.

Делегейин амгы байдалынын дугайын, Совет Эвилелинин тайыңга ынакшылдыг даштыкы политиказынын чедишкенинин хүн-бүрү тайылбырлаары болгаш америк-англи дайын кысыкчыларнын дайызырак пландарын илередип каза-шавары, тайыңын, демократиянын болгаш социализмниң лагеринин күштеринин өзүлдөзгө көргүзери чугула.

Коммунистг партиянын удуртулганы-биле Тыва областың экономика болгаш култура хөгжүлдөзгө тыва улустун материалдыг чаагайжылганынын бедидикчиликте чеди алган чедишкенин калбак көргүзөр болгаш КПСС-тин XIX съездинин шийтпирлерин күөседери талазы-биле бистин мурнувуста туруп турар сорулгаларын тайылбырлаар учурлуг.

Ам чер-чер Советтеринин сорулгаларынын үезинде лекция пропагандазы бүгү тала-биле калбартын непередириг дээш КПСС райкомнары, хооркомно илеткелчилер бөлүктөрүнүн ажылын хүн-бүрү боттуг, план ёзугаар удуртуру чугула.

пестерни болгаш бижикчилерин мурнунда салдынып турар сорулгалары тодаргай айткан. Конференция шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел чидиг калбарып турган.

Съездинин материалдарын пропагандалаар, чер-черниң Советтеринге сонгулдаларны чедишкенини болдурарына партиянын политиктиг болгаш агитас-массалыг ажылдарын чонун ортузунга бугү тала-биле, эң ылангыя район солунун тамчыштыр калбартырын конференция демделгэн.

Чер-чер Советтериниң сонгулдаларына область белеткел

Кызылда

Чер-чер Советтеринин сонгулдаларына белеткелдер Кызыл хоорайда канчаар-даа аажок калбарып турар. Ажылчы чоннар депутаттарынын хоорай Советинин күөскому ам болур сонгулда кампаниязы-биле холбашкан организацыг айтыргыларны чугаалашкан. Ажылчы чоннар депутаттарынын область Советинге сонгулдалар талазы-биле хоорайда 16 сонгулда округтарын тургускан.

КПСС-тин Кызыл хоорай комитетин агитпункт эргелекчилеринин чөвүлел хуралын эрттирген болгаш сонгулда кампаниязынын үезинде чорудар агитас-массалыг ажылдарын талазы-биле айтыргыларны чугаалашкан. Ол ышкаш чер-чер Советтеринин сонгулдаларына белеткелди күштелдирип чорудар дугайында партия эге организацияларын секретарларынын чөвүлел хуралы болган. КПСС хооркомнун секретары эш Киселев хоорайнын бүдүрүлгелеринге, албан черлеринге болгаш сонгукчуларын чурттап турар черлеринге агитас-массалыг ажылды күштелдиреринин чугулазын айткан.

Улуг-Хем районда

Сонгулда участоктары тургузар бажынарнын районда шилип тыл турар. Район Советинин күөскому чоокта чаа көдөз Советтеринин даргаларынын болгаш секретарларынын чөвүлел хуралын эрттирген. Сонгулдаларга организацыг болгаш техниктиг белеткелдерин анаа чугаалашкан.

Районун сонгукчуларынын ортузунга агитас-массалыг ажылды калбартып турар.

Сүт-Хөл районда

КПСС Сүт-Хөл райкомно бодунун төлөзлекчилерин сумуларже үндүр-

ген. Олар сонгулда участоктарын дерин болгаш агитаторларын шилип тургузар талазы-биле сумуда партия эге организацияларына болгаш ажылчы чоннар депутаттарынын Советтеринге практиктиг дузын көргүзөрлер.

Чер-чер Советтеринге сонгулдалар дугайында беседалары районунун чер болганында калбартып турар.

Тере-Хөл районда

Ажылчы чоннар депутаттарынын чер-чер Советтеринин ам болур сонгулдалары-биле холбаштыр партиянын Тере-Хөл райкомно агитаторларын сургаалдалыг чөвүлел хуралдарын чер-черлерге эрттиргилген. Анаа агитаторлар партиянын XIX съездинин материалдарынын талазы-биле, делегейде эң-не демократтыг Сталинчы Конституция дугайында, чонун ортузунга агитас-массалыг ажылды калбартырын дугайында беседалары дыңнааннар.

Танды районда

Чер-чер Советтеринин ам болур сонгулдаларына белеткел ажылы Танды районда калбарып турар. Агитпунктулар турар бажынарнын дерин, анаа чугула херектиг литератураларын шилип ап турар. Районун партия организациялары агитколлективтерин чаартып, оларын белеткелди эштер-биле хандырып турар.

КПСС райкомунун пропаганда болгаш агитация килдизи чоокку хүнүрде агитпункт эргелекчилеринин семинарын эрттирер деп турар.

Агитас-массалыг ажы

Каа-Хем районун Ойнаада партия организациязынын агитколлективин ажылчылар ортузунга агитас-массалыг ажылдарны экижиткен. Амгы үеде ында 30 агитаторлар бар.

Ажылчылар хүн-бүрүде агитаторларын солун беседаларын болгаш ытыктык номчулгаларын дыңнап турар. Агитколлектив (удуртукузу эш Панов) лекциялар номчулгаларын база организастан турар. «Ленин—Сталинниң партиязы—бистин тиелгелеривистиниң организацызы болгаш сорук кирикчизи». «Бешки беш чыл планы—бурунгаар, коммунизм тиелгезинче совет улустун чаа улуг базымы» деп болгаш өске-даа темаларга лекциялар номчулгалары сөөлү үеде болулаан.

Агитколлектив ам ажылчы чоннарынын депутаттарынын чер-чер Советтеринин февраль 22-де болур сонгулдаларына белеткел ажылын чорудуп эгелээн.

Агитколлектив ам ажылчы чоннарынын депутаттарынын чер-чер Советтеринин февраль 22-де болур сонгулдаларына белеткел ажылын чорудуп эгелээн.

Партиянын XIX съездинин шийтпирлерин болгаш И. В. Сталинниң генийлиг ажылын пропагандалап турары

ОДЕССА. Партиянын XIX съездинин шийтпирлеринин болгаш эш И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп генийлиг чөгаалынын пропагандазы хоорайда улам-на калбарып турар.

Партиянын съездинин шийтпирлеринин дугайында болгаш эш И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп генийлиг чөгаалынын дугайында 3200 лекцияларын болгаш илеткелдерин фабрикаларга, заводтарга, албан черлеринге болгаш дээди өөредилге черлеринге номчулулаан.

«И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп ажылы—марксизм-ленинизмниң теориязына чаа шылгарангай салышкын», «И. В. Сталин ССРЭ-ниң улус ажил-агылынын план ёзугаар (пропорционалдыг) хөгжүлдөзгө экономнуг хоойлузунун дугайында», «И. В. Сталин социализм үезинде бараанныг бүдүрүлгө болгаш үнө хоойлузунун дугайында» болгаш өске-даа темаларга лекцияларын мун-мун пропагандагыстыр дыңнап эрткен.

Амгы үеде эш И. В. Сталинниң ажылына алдар болдурган лекциялар бөлүүн партия райкомнарынын библиотекаларында. Январ-тура-халыкшыкыны аттыг заводта, Крупская аттыг трикотаж фабрикада болгаш өске-даа хөй-хөй бүдүрүлгелерде номчуп турар. Лекцияларын болгаш илеткелдерин партия хооркомнун болгаш райкомнарынын удуртукчу ажилдакчылары, дээди өөредилге черлеринин болгаш областын партия школазынын профессор-башкы составы кылып турар.

НОВОСИБИРСК* Хоорайнын партия райкомнары эш И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп ажылына алдар болдурган лекциялар номчулганын организастан турар. Ол лекцияларын партия, совет болгаш профсоюз организациларынын чөс-чөс ажилдакчылары, бүдүрүлгелер удуртукчулары дыңнап туралар.

ТОМСК. Хоорайнын бүгү партия райкомнарына пропагандагыстыр семинарларын эрттиргилген, партиянын XIX съездинин шийтпирлерин өөренири-биле холбашкан айтыргыларын ол семинарларга чугалажып турган.

Эш И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп генийлиг ажылынын дугайында хоорайнын партия, совет активтеринге болгаш интеллигенцияга бөлүк лекцияларын КПСС хооркомнун библиотеказында организастан.

«И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп ажылы—марксизм-ленинизмниң теориязына чаа шылгарангай салышкын» деп бир дугаар лекцияны декабрь 25-те номчаан.

ХАРЬКОВ. КПСС-тин XIX съездинин шийтпирлерин болгаш эш И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп генийлиг ажылын хоорайнын башкылары ханы сонугралды-биле өөренип туралар. Башкылар Бажында бөлүк лекцияларын организастан.

Башкыларнын ниити хоорай чөвүлел хуралы болуп эртен. «Партиянын XIX съездинин шийтпирлерин болгаш хоорайнын башкыларынын сорулгалары» деп илеткелди партия обкомунун секретары эш Скоба кылган.

РИГА. «И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп ажылы—марксизм-ленинизмниң теориязына чаа шылгарангай салышкын» деп лекция Латвиянын Күрүне университетинге болган.

Оон-биле университетке эш И. В. Сталинниң генийлиг чөгаалынын дугайында лекциялар бөлүү ажытыганын.

Латвиянын университетинин профессор-башкы составына организастан тургускан социализмниң экономнуг проблемаларынын талазы-биле семинарлар кичээлдерин эгелээн.

СТАЛИНГРАД. Партия обкомунун чылдырганы, партия хооркомнарынын болгаш райкомнарынын секретарьларынын пропаганда болгаш агитация килдистеринин эргелекчилерин, районнар болгаш заводтар солундарынын редакторларынын дээди, өөредилге черлеринин башкыларынын, чогаалчыларнын, журналистеринин, уран-чүүлдүк мастерлеринин болгаш култура-чырыдышкын албан черлеринин ажилдакчыларынын үш хүн дургузунун чөвүлел хуралы доозулган.

Эш Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп ажылынын дугайында 8 лекцияларын чөвүлел хуралдык киржишчилеринге номчаан.

КПСС ТК-ның чанында ниити эртемнер Академиязынын эртем сессиязы

Декабрь 25-те Москвага КПСС ТК-ның чанында ниити эртемнер Академиязынын И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп чөгаалына, партиянын XIX съездинин шийтпирлеринге болгаш съездинин сөөлү хуралына И. В. Сталинниң чугаазына алдар болдурган эртем сессиязы доозулган.

Кафедраларнын ажык хуралынын сөөлүг хүнүнүн ажылына профессор А. С. Мясниковтун «Литературага болгаш уран-чүүлөгү үдөрүлгө чоруктуң проблемазы», профессор М. П. Кареваның «И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп ажылында күрүнө болгаш эрте теориянын айтыргылары», профессор

Д. М. Кукинниң «Шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел—коммунизм тургузушкунуна партиянын чугула чөпөзү», профессор М. М. Розенталдын «И. В. Сталинниң ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп ажылында диалектиктик материализмни хөгжүткени» деп илеткелдерин дыңнаан болгаш чугаалажып көргөн.

Пленарлыг хуралдарга болгаш сессияларнын ажылына ниити эртемниң Академиязынын, дээди өөредилге черлеринин болгаш эртемниң институттарынын ийи муң ажык эртем ажилдакчылары, а од ышкаш партия, совет активтеринин төлөзлекчилери, лекторлар болгаш пропагандистер киржишкенер. (СЭТА)

Улуг тудугда чыл

ТАХИА-ТАШ. Кара-Кумнарнын чөс-чөс чылдардагы шыпыны үрелген. Демир улазыннар он-он километр черде шөйлүгөн, оруктар тургустунган. Кол Туркмен каналдын уунда ажил хайныгып турар.

1952 чыл доорук деп турар, улуг тудугта он алдарык болган чүүлүчү: «Среднеазиатстройин» кол инженер Сталинчы шанналдык лауреады В. С. Эрестов СЭТА-нын корреспондентинин-биле беседазын мынча деп чугаалаан:

«Среднеазиатстройин» коллектив тудуг-монтаж ажилдарынын баштайгы пландарын чедишкенин шийтпирлеп, ону он-он миллион рубльге ажыра күтсеткен. Канчаар-даа аажок хөй тудуг материалдарын тыывылган черлерин—Тахиа-Таштын башкы талакы участогунда, Султан-Уиз-Дагнын дагларында бис бажыны-биле турумчуй берген бис. Ходжейлиде тудуг району тургустунган.

Чадын земснарядтар сес километр дурттуг сугжудугга болгаш катыштырдык каналын тудушкуну эгелээн. Ол канал кол угланышкыныч унер арганы бээр. Ол

Пөс-таавы комбинатынын рационализаторлары

Узбек ССР-ниң найсылалы Ташкентде Сталин аттыг пөс-таавы комбинатынын фабрикаларында 530 ажык рационализаторлары саналдарын бүдүрүлгөде шингээткен. Оон ачызында Ташкенттин пөс-таавычылары бир чылдын дургузунда беш

каналдын унундан чөс-чөс муң кубометр довуракты казып үндүргөн. Кара-Кумнун куруг ховузуун бодунда тудуг шөлуң тургускан, ында Чапаев гидроузельди төлөвилээн.

Тус черин тудуг материалдарын бүдүреринче улуг кичээгейин салып турар. Бо чылын тыккан тудуг материалдарын сөөртүрүнгө барык мун хире баржалар херек болган.

Кайгамчыктыг техника-биле бистин төрүн чурт харам чокка хандырып турар. Чөс-чөс автомашиналар, суга эштип чораш ажилдаар болгаш чер кырынга ажилдаар чер казар машиналар каналдын унунда ажилдап туралар. Ол машиналар хүн-бүрүде улам көвүдөп турар. Техника чүдүрген чаа-чаа эшелоннар экпел турар.

Улуг тудугга хөй тускай эртемнигер негетинип турар. Оларнын мында-ла белеткел турар. Тахиа-Ташта өөредилге комбинатын ачкан. Нукуста чаа гидротехникумда кичээлдер эгелээн. Чыл дургузунда үш муң хире кижиге боттарынын мергежилин дыка бедидип алганнар.

(СЭТА)

миллион рубльди камнап алган. Ол комбинаттын он-он эгелекти чогаалдык ажилдарын чурттуң өске-даа пөс-таавы бүдүрүлгелеринге шингээдирин ССРЭ-нин чинк үлөтүр Министрество саналаан.

РИГА. «И. В. Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп ажылы—марксизм-ленинизмниң теориязына чаа шылгарангай салышкын» деп лекция Латвиянын Күрүне университетинге болган.

Оон-биле университетке эш И. В. Сталинниң генийлиг чөгаалынын дугайында лекциялар бөлүү ажытыганын.

Латвиянын университетинин профессор-башкы составына организастан тургускан социализмниң экономнуг проблемаларынын талазы-биле семинарлар кичээлдерин эгелээн.

СТАЛИНГРАД. Партия обкомунун чылдырганы, партия хооркомнарынын болгаш райкомнарынын секретарьларынын пропаганда болгаш агитация килдистеринин эргелекчилерин, районнар болгаш заводтар солундарынын редакторларынын дээди, өөредилге черлеринин башкыларынын, чогаалчыларнын, журналистеринин, уран-чүүлдүк мастерлеринин болгаш култура-чырыдышкын албан черлеринин ажилдакчыларынын үш хүн дургузунун чөвүлел хуралы доозулган.

Эш Сталинниң «ССРЭ-де социализмниң экономнуг проблемалары» деп ажылынын дугайында 8 лекцияларын чөвүлел хуралдык киржишчилеринге номчаан.

Москвадан Сталин аттыг автозаводунун дарганнар цехинин ажилдакчыларынын партиянын XIX съездинин шийтпирлерин өөренип турары.

Чуруу В. Зуининин. СЭТА-нын прессклишезы.

Москвадан Сталин аттыг автозаводунун дарганнар цехинин ажилдакчыларынын партиянын XIX съездинин шийтпирлерин өөренип турары.

Чуруу В. Зуининин. СЭТА-нын прессклишезы.

Москвадан Сталин аттыг автозаводунун дарганнар цехинин ажилдакчыларынын партиянын XIX съездинин шийтпирлерин өөренип турары.

Чуруу В. Зуининин. СЭТА-нын прессклишезы.

Москвадан Сталин аттыг автозаводунун дарганнар цехинин ажилдакчыларынын партиянын XIX съездинин шийтпирлерин өөренип турары.

Чуруу В. Зуининин. СЭТА-нын прессклишезы.

Москвадан Сталин аттыг автозаводунун дарганнар цехинин ажилдакчыларынын партиянын XIX съездинин шийтпирлерин өөренип турары.

Чуруу В. Зуининин. СЭТА-нын прессклишезы.

Амгы үедеги капитализмдин кол экономнуг хоойлузу

Марксисч-ленинчи экономнуг теорияга кайгамчык улуг билишкенин болгаш революшчу — практиктин журдузалыг улуг салышкын болза, эш Сталинның амгы үедеги капитализмдин кол экономнуг хоойлузун айтканы болгаш бүгү тала-биле үндэселээни болур.

«ССР-де социализмдин экономнуг проблемалары» деп бодунун классиктиг ажылчыга эш Сталин болза, амгы үедеги капитализмдин кол экономнуг хоойлузуну чутууда демдектери болгаш негелделери болза. «түс чуртуну чоңуну хөй кезини мөлчүрүнү, хоозурадырынның болгаш ядарадырынның аргазы-биле өске чурттарның ылангыч хоюдангай чурттарның улустарын кууданырынның болгаш үргүдүлү дээр-бедеринин аргазы-биле, адалтың сөвүдүнде эң бедик кончааларны хандырып алырына ажылап турары дайыннарның болгаш улус ажал-агынын милитаризаастарынын аргазы-биле максималдыг капитализмдин кончааларны хандырып болур» — деп өөредип турар (ССР-де социализмдин экономнуг проблемалары, арын 38).

Ол хоойлу бүдүрүлгенин капитализмдин аргазының чөрүдээлиг хөгжүдээлиг бүгү чорудушкуну, көдүрүшкүнү болгаш кризистерин, тилелгелерин база аштырышкыннарын билип алыр болгаш тайылбырлаар арганы берип турар. Бүдүрүлгенин капитализмдин аргазы-биле кол утказын тодаратынаан, ол хоойлу болза, эртемеге болгаш оон-биле дегне революштуг практиканын бодунга эне-чугула бүдүрүлгенин бүгү онзагай хоойлуларын өзүгаар болур чүдүдери тайылбырлаарын дүлгүрүн берип турар. Экономнуг хөгжүдээлиг бүгү чугула талааларын болгаш бүгү чорудушкуннарын хаара туптушаан, эш Сталинның айтканы амгы үедеги капитализмдин кол экономнуг хоойлузу болза. империализмдин бүгү экономнуг системазынын чоруту күштелит турар сандарашкынын үндэсинин, амгы капитализмдин делегейде эптеш чок чөрүдээлерин, удурланышкак чоруктарынын болгаш үскүлдешкенин өздүдөөлүгүндө элдердин илередип турар болгаш тайылбырлап турар база капитализмдин күрүлөөлөрүн үптөкч дээрбечи политиказынын чыдагаанын болгаш характерин илередип турар.

Капитализмдин бүдүрүлгенин кол демдектерин тодаратып турар капитализмдин бүгү чадараларында оон хөгжүдээлиг нияти хоойлузу болза. немелде үненин хоойлузу, капитализмдин кончаалары төрттүнүң болгаш өзүл көвүдээринин хоойлузу болуру билдингир. Монополия мурнунда үеде капитализмдин оң нияти хоойлузу ортумак кончааларны хевирин-биле илереп турган-ону болза, капитализмдин кончааларны эң хөйү-биле алырын көрбөй турганы ол кылдыр көрүп болбас. Монополия мурнундагы капитализмдин хөгжүдээлиг улгазын болгаш тодарыкчы сорулгазын илеретпешан, мында «...херектиг ужуру болза, бүдүрүлгеге авазсылаан капиталдан өске-даа капитал бүрүзүнүң ап турары ышкаш ол хире немелде үненин азы кончааны үндүрүп алыр болу турган» деп Маркс айткан (Капитал, том III, арын 203).

Ынчалза-даа амгы үедеги монополютиг капитализмдин капиталдын органиктиг составынын бедиринин хараазы-биле кудулаашкынын угландышкыны бар болуп турар ортумак кончаа-биле хандырып шыдаан болу берген. Марксисч-ленинчи экономиканың теориязын чогаадыкчы өзу-биле сайыратышаан, капитализмдин кол хоойлузу — немелде үненин хоойлузун империализм үезинге таарыштыр тодаргайлавышаан. эш Сталин амгы үедеги монополютиг капитализмдин хөдөлкичи чыдагалары, кол сорулгазы болза, максималдыг кончааны алыры болур деп өөредип турар.

«Амгы үедеги монополютиг капитализм ортумак кончааны эвес, а делегерей бүдүрүлгени чогуур чадаага чедир үргүдүлү боттадырынга чугула максимумун кончааны негеп турар» — деп эш Сталин өөредип турар (ССР-де социализмдин экономнуг проблемалары, арын 38).

Капитализмдин хоойлу өзүгаар чүдүдериин ол өскерлишкенин оон хөгжүдээлиг янзы-бүрү чадаларында таварылга болуп эвес, экономнуг тургузулгуну бодунун, империализм үезинде капитализмдин экономнуг базининиң шынар талаазы өскерлишкениннен хаммаарыштыр болуп турар.

«... Капитализмдин хөгжүдээлиг хоойлулары нияттел хөгжүдээлиг бүгү фазаларыга хаммаарыштыр болуп турар социалогтүг хоойлулардан ылаштыр — өскерли болуп болгаш өскерли ужурулу» деп эш Сталин өөредип турар (Чогаалдар, том 9, арын 165).

Хостуг конкуренциянын үезинин капитализмден монополияларнын тергинделин үезинин капитализмдин шилчиге-биле холбашкан экономнуг байдалдарынын өскерлишкенинин фактызы боду, шитки чөрүдээлер-биле туткулажып турар амгы үенин монополютиг капитализминин онза чүдүдери боттары-ла нияттел бүдүрүлгенин хөгжүдээлиг кол утказын болгаш сорулгаларынын чогуур өскерлишкенин чылаш чок бодуруп турар.

Эрги, монополия мурнундагы капитализм-биле империализмнин аразында ылгалы чүд дээр дугайында айттырга харылавышаан, эш Сталинның айтканы болза: «Ылгал чүдөл дээр болза, капитализмдин хостуг конкуренция дамчыштыр хөгжүдээлиг капитализмдин кайгамчык улуг монополютиг өскерлерин дамчыштыр хөгжүдө-биле солутунганда, эрги, «культурулу», «депшигедиг» капитализмдин саң-хөө капиталы-биле «кирип чыдып турар» капитал-биле солуту-ганда, капиталдын тайбың калбарышкыны болгаш оон «хостуг» де-вискээрлерге негепээрли шураашкынын хөгжүдө-биле, капитализмдин бедиктерин аразында дайын үскүлдешкенин дамчып, хуваатан берген делегейин хемчээли дамчыштыр хөгжүдө-биле солутунганда, ычангаш бүдүнү-биле өрү атыкан шугум-биле хөгжүп турган эрги капитализм өлүп турар капитализм-биле, бүдүнү-биле кудулаашкынын шугум-биле хөгжүп турар капитализм-биле солутунганда болур» (Чогаалдар, том 9, арын 101—102).

Ол өскерилген байдалдарда орулгалы чоруктуг адалы хемчээли болуп турар ортумак кончаа эвес, а чүгө максималдыг кончаа монополютиг капиталдын шимчедикчи болур. Оон-биле кады монополияларын болгаш олар-биле харылаашык күчүлдерин үезинде капитализмдин кончааны хандырынын чепсектери үндэсин-биле өскерлип турар.

Буржуазия хамыктын мурнунда максималдыг капитализмдин кончааны кирип алыр сорулга-биле ажалчыл агынны араатаның мөлчүрүн күштөлдүрүп, дер үндүренин болдунар-ла системаларын кирип, бүдүрүп чөлөрнө күш-ажылды улам-на күженишкенин кылып турар. Ол талазы-биле АКШ-тын үлетпүрүгө ажылчыннарын мөлчүрүнү хемчээли 1929 чылда 174 хуу турганында 1950 чылда 379 хуу өскени тодаргай чижек болур. Ол чүд дээр болза, амгы үеде америк ажылчын ажал хүнүнү бештин бир кезең бодунга ажалдап алгаш, а аркан шагында монополютиг мөлчүкчүлөрүн, дайын кыпсыкчыларын болгаш оларын чүзүн-баазы магистрларга ажалдап берип турары ол болур. Капиталдын улугу-луз элери ажалчыннарын «сталаштырарынын» бүгү-ле болдунар аргаларын дилеп, «өскенин ханынга маңгы курттат ышкаш чазыйлыгарын» херезнге, эң бедик кончааларын кирип алырын херезнге ажалга дендир улуг күженишкенин тургузарын шуут-ла чимзенип дилеп турарлар. Капитализмдин бүдүрүлгө болза, «кижилерин, дириг күш-ажылдын үргөдкчи, чүгө мага-боттун болгаш ханын эвес, харын нервилерин болгаш мэзиян үргөдкчи болур» — деп Маркс шагдала айткан (Капитал, том II, арын 94, 1950 чылда үндүргөн).

Партиянын XIX съездинин түнел хуралына бодунун төөлүгү чутаазына эш Сталин капиталдын тергинделин чурттарында ажалчыл чоңнар чүгө мөлчүдөлдөг тааржыр чиг кижилер материал кылдыр санатырып турарлар» деп айткан.

Ажалчын күжүнүн араатаның төчөгүлөшкенин «сиг кижилер мате-риалды» черлик өзу-биле ажылаашкынын чылаш чок чедирип келир чүвөн болза, капитализмдин бүдүрүлгө черлеринде айымдыг таварылгаларын өзүп турары, ажалчыннарын электен кырыры болгаш өлүр чоруунуң бедип турары болур. Нияттелдиг кол бүдүрүкчү күжүн кем буруулуг төчөгүлөрүнин үезин-биле амгы америк кулданыкчылар миллиард-миллиард ажал кончааларын үндүрүп ап турарлар. Америк ажалчыннарын мөлчөөлүнөн мортаннарын, меллоннарын болгаш допоннарын кончааларының келдери өзүп турарынын дугайын америк парлаалтын меделгээни дарла-зында ийи фактылар четчири-биле тодаргай херечилеп турар. «Дженерал моторс корпорешн» деп компа-ниянын даргазы неделя санында 11 мун ажал долларын ап турар, (компанияның акцияларынның девиденталарын дашкаар), а ол-ла компаниянын ажалчыны — неделя чүгө 66 хире долларын ап турар. Такты компаниянын даргазынын хүнде орулганы 1289 доллар болуп турда, а ажалчынын хүнде ажал төлөври 6 бир доллар болуп турар. Компаниянын баштынчызынын хүнде орулганында лей түнүү ажалдап

алыр дээр, такты ажалчынынга 9 тап турар трушобалар чуртталга шөлүнүн 20 хууз болуп турар. Лондонда чартык миллион, Италияда Римниң чоок кавызында 5 мун кижилер эрте-бурунгу акведуктуң аргала-рында чурттап турарлар, а он-он муң бажың чоктар чадырларда аргастанып турарлар.

Ажалчы чоңнарын империализмдин өзү-биле дээрбедеринин болгаш монополютиг капиталдын байырынын чугула чепсез болза, капитализмдин монополияларын албанынга бер-раан болдуруп турар буржуаз күрү-ненин ажылап турары монополюг өртөктер, үнези чокталган саазын акшаны үндүрени болгаш үн-дүрүг оонарынның механизми болур. Рынокка бодунун тергилеки байдалын ажылавышаан, улуг монополиялар массалыг херек-лекчени каш дакыр ажың төлөшкениге кызамдавышаан, өртөктерин хемчег чогу-биле үрдүдүр улгагы-рып турарлар. Тускай меделгелдер өзүгаар алганы-биле, чижээлээрге, 1947 чылдан 1952 чылга чедир АКШ-ка хлеб өртөз 28 хуу, Англия-га—90 хуу, Францияга—ийи катеп ажың беден. Ажал төлөври «өн-делеттезинин» байдалдарында бедик монополюг өртөктерин политиказы болза ажалчы чоңнарга шыдаар аргажок аар согушкун болур. 1949 чылда-ла АКШ-тын ажалчы чоңна-рынга сливалкы маслонуң чыгыш кижиге ортумак херегели дайын мурнундагызында 36 хуу куду турганын чугаалаарга-ла четчир. Эйт, балык, ногаа аймаа болгаш өске-даа ол ышкаш эң чугула продуктуларга чоңун херегелинин денден дуга кудулаан. Англияга 1951 чылда аш-чеменин чугула хевирлерин хер-регелин дайын мурнундагызы-биле демейлээрге чыгыш кижиге орту-маа-биле оонажыры мынчаар куду-лаан: эът продуктуларына—4) хуу, сливалкы маслага—40 хуу, риске—37 хуу болгаш оон-даа ылай.

Оон-биле херчештир фермерлерден садып ап турар көдээ ажыл-агый чиг-елдинге болгаш аш-чеме монополюг чик өртөктерин поли-тиказын боттандырып турар. Тускай меделер өзүгаар алырга, чижээлээрге, 1951 чылдын октябрыда эл хелетин үрметкең садар өртөзгөн фермерин үлү чүгө 16 хуу болуп турган. Эскең капитал ээлеринин карманчың кирип турган. Капитализмдин монополияларын дарлазын бажышкыны болгаш капита-лизмдин конкуренциянын согушкуну-биле фермер чоңунуң массазы боду-нун турлаа чок көдээ ажал-агый ажылчыннарынның көжүп чоруула-рынын хурээлин долдурбушаан, хоозун ядарап турарлар. Чижээлээрге, АКШ-ка чүгө 1945 чылдан 1950 чылга чедир 713 мун фермер ажал-агыйлар ядарап хоозураан болгаш чер кырыдан чыткен.

Капитализмдин чурттарда ажалчы чоңнарын абсолюттуг ядараашкыны болгаш национал орулгалдан ажалчы чоңнарын алыр үлгүнү кудулаашкыны монополютиг капитализмдин национал орулгалын бодунга ажал-гы кылдыр хуваарына ажылап турары үндүрүлгенин аар үргези-нин, акшанын үне чокталышкынын күштөлгенин хараазы-биле улгадып турар.

АКШ-та ажалчы чоңнарга чүгө дөрт үндүрүлгө дайын мурнундагы үе-биле демейлээрге 12 катеп өскер-олор ажылчыннарынның бүгү ажал төлөвринин 1/3 ден чартык хирезин сырып турарын чугаалаарга-ла чет-чир. Англияда, Францияда болгаш Италияда база агрессии Соңгу Атлантик блогуң киришкичилери болуп турар өске-даа чурттарда үн-дүрүлгө база-ла дыка улгаткан. Капитализмдин чурттарынның бюджетли миллионерлерин болгаш миллиардерлерин улусту дээрбедеринин шуут чепсез болу берген. Амыралды үнезинин тодаргай-ла бичелеткен тускай индексиязы безин капита-лизм чурттарында ажалчы чоңнар-дын чедимес байдалынын дугайын херечилеп турар. Амгы империализ-мдин лагерин кол чуртту—АКШ-та амыралды үнези дайын мурну-ндагы үе-биле демейлээрге барык үш катеп өскен. Үндыг байдал импери-ализмдин өске чурттарында бар бо-луп турар. Чижээлээрге, амгы Фран-цияда болгаш Италияда ажалчы-нарнын боттуг ажал төлөври дай-ын мурнундагызынын чартына бажың четпей турар.

Капиталдын чурттарында ажалчы агыннын амыралды денеленин бустушкунуну кудулаашкыны бедик кончааларны кирип алыр сорулга-биле бажың ээлерин улгагырып турары ылангыч квартира төлөври-нин дыка улгатканы-биле капсыр-жып турар. Чижээ АКШ-та ажалчы өгү-биле квартира төлөвринин бодунун бюджетинин 25-тен 40 хуу-зун чарыгдал турар. Квартира тө-лөвринин бедини болгаш ажалчыннарынның куду ажал төлөвринин түнделинде капитализмдин чурттарда таарымчалыг бажыннар ажалчы чоңнарга таварышпас болуп турар, аргажоктан олар трушобаларга, подвалдарга, шала үрелген бажың-нарда хир-чамда тутуруп, салым-чолун кармап турарлар.

Тускай меделгелдер өзүгаар АКШ-та 48 миллион кижилер чурттап арас

тап турар трушобалар чуртталга шөлүнүн 20 хууз болуп турар. Лондонда чартык миллион, Италияда Римниң чоок кавызында 5 мун кижилер эрте-бурунгу акведуктуң аргала-рында чурттап турарлар, а он-он муң бажың чоктар чадырларда аргастанып турарлар.

Ажалчы чоңнарын чедимес байдалы, дайын сөвүдүндеги чылдарда көстүп көрбөн хемчээлдериң чет-кен өртөк үнең соксаал чок өзүл-дөзү улустуң калбак массаларынын ол чокка-ла куду төлекчи аргалыг сураашкынын дыка хемчээлди-биле кызырып турар. ол болза, шитки рынокту кызымдаларынче, шитки садынның эрилделеринин кызырлышкыны болгаш саарбан ба-рааннарнын курлавырларын көвүд-диринче чылаш чок чедирип турар. Ажал чоктарынын үргүлү миллион-миллион армиязынын бар болуп турарынын журундан ажалчы масса-ларнын ядарады болгаш түргөдөли улам-на күштөлип турар. Капитализмдин чурттарда ажалчын агынның материалдыг байдалынын характе-ристиказын бээрде ажал чоктарынын резервили армиязынын байдалын, оон бар турары күш-ажыл рыногунче чыгаш, ажалчыннарын ажал тө-лөвринин улам-на кудуладарын болдурбушаан турарына база санга алза чогуур деп эш Сталин өөредип турар. Амгы үеде Италияда болгаш Барыин Германияда ажал чокта-лышкыны 1929—1933 чылдарынң де-легейин экономнуг кризисинин эң аар-берге чылдарынын денелен ажалчыл турар. Долу болгаш чартык ажал чоктарынын саны АКШ-та—13 миллион, Японияда—10 миллион, Англияда,—500 мун, Бельгияда—300 мун кижилер болуп турар болгаш оон-даа ылай.

Ядарап болгаш аш-чүт, ажал чок-талышкынын болгаш халалыг күш-ажылдын аар-бергелери, боду-нун салым чолун каргывышаан эң хөрөңг чок кижилерин аргастанып чорууру трушобалар—амгы үедеги капитализмдин кол экономнуг хоой-лузунуң хөдөлүшкенин чылаш чок түнелдери бодур. Ол бүгү болза, күш-ажыл-биле капиталдың аразы-нда чөрүдээлиг кыдыкы хемчээлге чедир күштөлдүрүп, ажалчы чоңнарын революштуг идеякенин өзүлден болдуруп турар.

Бодунун максималдыг кончааны кирип алыр оралдажышкыны-биле монополютиг капиталын колония-ларын болгаш өске-даа хожулангай чурттарын кууданыры база үргүлү дээрбедерин, элэң хаммаарышпас чурттарын хаммаарыгалыг чурттар болдулары чаа дайыннарын орга-низаастары, а ол ышкаш делегейге экономнуг тергилдешкени чаалап алыры дээ ышкаш ындаг оңдагы бажынарже кирип турар. Ол бай-дал хөй-хөй улустарнын болгаш кү-рүлөөлерин амыраар чулуктарың сорул чип, ону кыларда калың-даа чексектерин даддавайып турар амгы америк империализмден көстүр-дүр. Чижээлээрге, АКШ-тын бүгү даштык садыг политиказы бүрүн долзуу-биле чыби болгаш дээрбечи үндө-зинге тургустунуп турар. Кытышкан Штаттар Чилиден чети, Боливия-дан оловоно, Венецуэладан нефтин, Бразилиядан кофеин, Азиянын чуртарында каучукту болгаш өскелери-даа куду өртөк-биле садып ап турарлар. Чижээлээрге, Бразилиядың көдээ ажал-агый ниятели-нин меделеп турарын өзүгаар алырга, 1928 чылда «Форд» деп автома-шинаны 20 шоодай кофеге садып болур турган болза, амгы үеде ын-дыг машинаны 200 шоодай кофеге садар аларган.

Америк монополияларынның капи-тализмдин делегейин ажал-биле дээр-бедип турарынын чижээ болза, пар-далган меделгенин Барыин Гер-мания-биле эквивалентилги эвес сол-чушкунуң фактызы болур. Америк монополиялар Барыин Герма-нияны агрессии Атлантик блоктун чурттарыне монополюг куду өртөк-терге миллион-миллион тонна хөмүр дашты сөөртүп кирип, ыч-чангаш Барыин Германиянын улус ажал-агындан миллиард ажал марокту үндүрүп ап турар.

Америк империализм болза, шуут капитал салышкыннарын, дарлакчы даштык чээлилерин, эквивален-телиг эвес солужулганчын систе-мазын, «Маршалла планын», «Трумэн-нин программасынын» дөртүк пункт-узун болгаш өскелери-даа дөзгөн ламчыштыр хожулангай болгаш хаммаарыгалыг чурттардан чыл бү-рүдө чеди чартык миллиард доллар-нын сордуруп ап, өзүлүг ол дээр-бедди ол чурттарга «дузаламчы» ду-гайында авыастыг декларация-биле чыгарып турар.

Америк монополиялар максимал-дыг кончаа алыр оралдажышкыны биле кошка хөгжүдөлдөг болгаш хаммаарыгалыг чурттарың эконо-

миканы шуут-ла боой туруп, олар-ны боттарынын агарылыг чиг-эттиг берикчилери кылып ап турарлар.

Ам америк империализм бүгү деле-гей мөлчүкчүзүнүң болгаш өске чурттарның ылангыч кошкак чурт-тарың улустарынын кулданыкчызы-нын ролун күсөлдөп турар эвес, хар-ын оларнын экономиказынын дез-организаакчыларынын болгаш үрек-чилеринин ролун күсөлдөп турар. Оон чылаш чок түнели болза, америк кулданышкына таварыш-кан хаммаарыгалыг болгаш колони-алдыг чурттарнын улустарынын талазында америк монополютиг-тин эжелекчи дээрбедечи политика-зына национал удурланышкынын өзүп турары болур.

Америк империализмдин бодунун дээрбедечи хөдөлүшкенин-биле колониалдыг болгаш хаммаарыгал-дыг чурттарнын улустарынын нашо-пад хосталгалыг шимчээшкенин өзөринге, империализмдин колони-алдыг системазын бопуп турар буураашкыныга дыңзышкынын болдуруп турарлар.

АКШ-тын монополютиг капиталы миллиард-миллиард кончааларны кирип алыр сорулга-биле кредиттер тысыр «дузаламчын» шуугазынын ада-биле Англиянын, Франциянын, Италиянын экономиказыне улам ханы негепер, Барыин Евро-па чурттарынын колонияларында чиг-этти болгаш саарлыга рыноктар-ын эжелеп ап, оон-биле англи-француз монополютиг бедик кончааларыга айымдыг тургузуп турар. Америк империализм делегей тергилдешкенин болгаш макси-малдыг кончааларын алырыңче чызылаан оралдажышкыны-биле бедик хөгжүлдөг буржуаз чурттар-нын хартаачыларын азы ыракта-ла дөз өртөкчү эвес өмөзжикчилерин байдалынче кирип турар. Оон хара-азы-биле империализмдин араатан-нарын боттарынын аразында чө-рүлдөзүл улам өзүп, чидигенин турар болгаш бүгү империализмдин лагерин тургу чогу база санда-раашкыны күштөлип турар. Саарыг-ла рыноктарын болгаш чиг-эттиң үнер черлерин эң бедик кончаалар-нын хандырып алыры дээш демисел-биле холбашкан ол чөрүлдөзүл бедирлежиң, капитализмдин делегей-нин бүгү чурттарын хаара туруп ту-рар, ынчалза-даа оларнын колу бол-за, АКШ-биле Англиянын аразында чөрүлдөзүл болуп, мурнуку хевээр артып турар. Ол чөрүлдөзүл болза нефтин, каучуктуң, өнүг болгаш ковар металлдарын, боттарынын ба-рааниарнын саарлыгазын рыноктар болгаш өскелер-даа дээш америк болгаш англи монополияларын ажал демиселиңе кирип турар.

Ол-ла ханы империализмдин чөрүл-дөзүл болушкуннарын чоруду-галың тодаралыг деп эш Сталин өөредип турар. Оон-биле холбаштыр чамдык экономисттерин амгы үеде, ажал-агыйнын ийи удурланышкак системадарынын кады туруп турары болгаш демиселин үезинде империализмдин чурттарынын аразында дайыннар абстракция болгаш теория өзүгаар болдунар болгаш тодар-гай база практика кырынга болду-мас дээр янзылыг баятыкчаларынын үндөжин чок болу бээр бурун тодар-гай апаар-дыр. Империализмдин ара-таннарнын эң бедик кончаалар, хан-дыртыңган саарылга рыноктары дээш демисели болгаш бодунуң кон-курентилерин сөп дүжүрө күзели империализмдин лагери-биле социализм лагеринын аразында чөрүлдөзүлдерден практика кырынга күштүг болуп турарын эш Сталин удурлааны арга-жок кылдыр бүзүрөткен. Социализм-дин улуг чуртуна удур дайын болза, капитализмдин бодунун туруп тура-рынын айтарынын тургуза бээр, ын-чангаш империализмдин чурттарынын аразында дайында ол дайын хем-чег чок айымдыг дээрзин ол чу-гула фактызын борта өөренип көр-бөй барып болбас.

Чаа империализмдин дайына удур, тайбың камгалалыга туржуп турар чаа күчүлүг улусчу күштер өзүп келгенде империализмдин дайыны чыл-лаш чок төртүндүрүп турар дугай-ында Ленинин тезизи бодунун бүгү ужур-дузалынын амгы үеде-даа ка-дагалап турарын эш Сталин онза күш-биле меделгезин. Тайбың дээш амгы үедеги шимчээшкын капита-лизмдин дүжүрө болгаш социализм-нин тургузар сорулганы салбайы турар, ол шимчээшкын болза, чаа де-легей дайын болдурбас дээш, тай-быны камгалары дээш демисел улус массалары көдүрүп үндүрөп сорулгалык. «Байдалдарың кандыг-быр тааржып келген үезинде тайбың дээш демисел кайы бир черге социа-лизм дээш демиселге өзүп кирер ма-гат чок, ындыг болза-даа ол демисел амгы үеде тайбың дээш демисел эвес, а капитализмдин дүжүрө дээш демисел болур» — деп эш Сталин өөредип турар (ССР-де социализмдин экономнуг проблемалары, арын 36).

Байырыңче харамдыгып шымы-дак монополютиг капитал калча-лыг чепселенишкенин боттанды-рып, дайын калчаалың барышаа биле кысып, кижилер төрөлтөтөни чаа делегей дайынын халавыңче кирип ооктаарын оралдажып турар.

Максималдыг кончаалары берип турар дээр «олча ажал» болуп турар чаа делегей дайынын белет-кээр болгаш өскөдөр сорулга-биле АКШ-тын, Англиянын, Франциянын империализмдин ажал-агынын дай-ын байдалынче кирип, боттарынын чурттарына экономиканың милита-ризаасташкынын болгаш боочепсек-ти эңдер бүдүрүлгенин канчаар-даа аажок улуг хемчээлге чедирип кел-генер. Нияттинин продуктузуңуң болгаш национал орулгалын улам хөй массазы амгы үеде хаммааты бүдүрүлгенин орундаң чылагыраш, үрөшкениң болгаш өлүмүн чепсез бүдүрүлгө угланган. 1952—1953 бюджет чылында АКШ-тын шери чарыгдалдары 1937—1938 бюд-жет чылы-биле демейлээрге 58 кат-тап улгаткан болгаш бүгү бюджет курлавырларынын 74 хуузун сыы-рып турарынын көргүзүп болуп тур-ар-дыр. АКШ-тын күрүнө бодуңде өзүлүг дайын бюджетин шилчезиң.

Милитаризацияның шак ындыг угаан чок чорудушкуну Англиядан база көстүр, оон шериг чарыгдалда-ры 1952—1953 бюджет чылында бү-гү бюджеттин 34 хууз болуп, дайын мурнундагы денелден 8 ажыг чары-кат өскөн. Францияда шериг чарыг-далдары ам бүгү бюджеттин барык 40 хууз болуп турар.

Бүгү экономиканың милитаризи-ция оң ёралыг уржуктарын бол-дуруп турар, ол уржуктар чүдөл дие-зе, монополютиг көстүп көрбөн байышкынынын үнер дөзү болур экономиканың чыгыш аай хөгжүлдө-зилде, хаммааты бүдүрүлгенин кызыр-лышкында, чоңун бүдүрүкчү аргалары-биле кызырып турар нег-елдиг төлөвринин аразында карышканын ханылаанында болуп турар. Ам Корейда кем-буруулуг дайынын чорудуп, тайбың турган чуртту бузуңдулар болдунар, боду-нун чуртуңуң болгаш калчазы чурт-тарың ажалчы чоңнарын экинче каш дакыр өзүп турар шериг чарыгдалдарынын бузар бак аар-үүргезин чүдүргөн америк монопо-лютиг ол ханын «херектен» мил-лиард-миллиард түнүгүг ажал кон-чааларын «ажыдап ап» шыдапкан-нар. Амгы үеде америк монополия-ларың кончааларынын нияти хемчээли оларын дайын мурнундагы дөдө-дөдө 13 катеп ажал турар бол-гаш 1951 чылда 43 миллиард дол-ларга четкен. Дайын сөвүдүнде 7 миллиард дургунда АКШ-тын моно-полютиг кончаалары барык 220 миллиард доллар болуп турар. Көн-чүк хөй кончаалары ол ышкаш Ан-глиянын, Франциянын болгаш Барыин Германиянын чепсек фабрика-канылары ап турарлар дээрин бил-дингир.

Оон-биле холбаштыр монополю-терин дайын «дүвүрээлинин» дет-кий болгаш хөктөрүр оралда-жышкынынын оларнын тайбыңдан өлүмүнүг коргушкуну билдингир апар чыдар. Чижээлээрге, АКШ-тын чагырыкы империализмдин кезекте-ринин эрге-ажыктарын илеретпешан, америк генерал Эйзенгауэр ажал-биле мынча деп ыят чок чу-гааган: «Бистиг идеяларымыз тодаргай-ла узуткаарыңче чедир-ип турар дайын дээш туржурунун орун-дунга дайыннын болгаш болдунар-ла өлүрүшкүнүн ондагайлыг орунуңе барганы ыракта дээр».

АКШ-тын болгаш Атлантик бло-гунун өске-даа чурттарынын импери-алистиг бөлүктөринин боттандырып турары тендээ милитаризмдин бол-гаш агрессиянын политиказынын чаа делегей дайынны белеткээринин болгаш кысырынын политиказынын амгы үедеги капитализмдин кол эконо-мнуг хоойлузуңуң хөдөлүшкени-биле шуут харылаазы ычанар эле-реп турар-дыр.

Ынчалза-даа херек кырында бай-дал «ажыл-херекти илдепей», ка-питалдын ээлеринин байып тендээ-ринин

Амгы үедеги капитализмнің кол экономнуг хоойлузу

(Төңүзү, Эгеи 2 арында).
саарылганың улгадып турар берге-
дәшкениңи болгаш чиг'эттин база
саарылганың рыноктарында ажыр
бүдүрүшкүнүн шыңгы демдекте-
ри херчилеп турар. Хамааты үлет-
пүрүнү дәуірчүктөп бадыпкан кызыр-
лышкынын шериг бүдүрүлгенини
дүргөй өзүлдөи безин туглап шы-
даар аргажок апарган, иштиги ры-
ноктун өзүп турар кызыгылашкыны,
чангыс-аай, бүгүнү хаара туткан де-
легей рыногунун бүстүп дүшкени ка-
питаладың чурттарында саарылган-
ның проблемасын улам-на чидиглен-
дирип, чаа экономнуг кризистин
өвериге байдалды тургузууп, оң-
биле кадды делегейиң капиталистиг
системасынын ниити кризисин ханы-
ладып турар.

Амгы үедеги капитализмнің кол
экономнуг хоойлузунун хөделиши-
кини бүдүрүкчү күштериниң болгаш
ниитиледдин күш-ажылының муту-
лай төтөгүлөшкени-биле, боидустун
байлактарын төтөгүлөшкени биле, тех-
никти депшилгени моондактары
биле, империализмнің бүгү эконом-
нуг системасынын күштелип турар
хоойлузу болгаш ирип-чыдышкыны-
биле капсырган турар. Бедик моно-
полдуг өрөктериң болгаш максим-
альдыг кончалары хандырып
алырының эрге-ажыныга буржуазия
болза, аш-чениң болгаш өске-даа
бараннарнын узуткап турда, ажал-
чын амгы аштың болгаш ядарадың
байдалында турбушаан турар.

Максимальдыг капиталистиг кон-
чалары хандыраарыңг чепектериниң
иңиңиңи анализче болза, мил-
лион-миллион кижилерни аар качы-
галдарже, ядалалче ажыл чокталып
кордукче болгаш хан төгүшкүнүг
дайынарже чыгап турар хөй эвес
каш бөлүк монополистерниң үрдүн-
дүр байырының хайыражок хоой-
лузуна кижини чагырып алган ка-
питалистиг тургузгун бүгү ириши-
киниң болгаш өлүмүнүн чайлаш
чогун долузду-биле илередип турар.

Ол Сталнич анализче амгы үедеги
капитализмнің кол экономнуг хоой-
лузунун хөделишикиниң бодунун
чөрдүздөйг чоруу база тодаргай
көргүзүп турар. Ол хоойлунун хөг-
жүлдөзиниң тодардыкчы сорулга-
зы ону чедип алырының аргалары-
биле үскүлөжишиңге таваржып
турар, ынчангаш империализмнің
бодунун иштиги кошкагың болгаш
кошкак черин, оон бодун соци-
ализм-биле революсочу солунунун
чайлаш чогун болгаш эргежок чу-
гулазын илергейлеп турар.

Капитализмнің ниити хоойлузу—
немелде тнеиң хоойлузу болурун,
империализм үезинде оон тодаргай
илерээшкини максимумдыг капита-
листиг кончааны хандыраы болурун
көрбушаан, В. И. Ленинниң бизээни
болза:

«Капиталистиг ниитилелди социа-
листиг ниитилелче шилчидеринин
чайлаш чогун Маркс бүрүн болгаш
шуут амгы ниитилелдин экономнуг
хоойлузундан кылган... Ол шилчил-
гениниң угаан-бодал болгаш мораль
талазы-биле шимчедикчизи, күш
талазы-биле күүседикчизи болза, ка-
питализмнің бодунга кижизитирип
турар пролетариат болур». (Чогаал-
дар, том 21, арын 51—55).

Улус массалары ядарадырың
болгаш бужар багы-биле мөдүлүүрүн
дамчыштыр, экономика болгаш дай-
ын халавын дамчыштыр бодунга
оруку салышаан, капитализмге
хамааржыр бүгү чөрдүздөлерни кы-
дыкы хемчээлдерге чедирбишаан,
монополистиг капитализмнің кол
экономнуг хоойлузу капитализмнің
революстуг өзүзу-биле дүжүрерин
болгаш социализмче шилчидерин
дүргөдөйп турар.

Ийи делегейиң—ажылыч коннар-
ны аштын болгаш ядарадың илчил-
чөпчө чыгап, ниитилел бүдүрүлгө-
зини монополистерниң үрдүндүр бай-
ырының сорулгазына чагырып тур-
рар болгаш кижэ төрөлгөтениң хоо-
зурадың кризистериниң, хан тө-
гүшкүнүг дайынарның оруунче
чагырып турар капитализм делегей-
ин болгаш бодунун амьдырал-
чы күжүн база тергиделин тодар-
гай көргүзүп, ниитилел бүдүрүлгө-
зиниң ажылыч коннарның буттарының
үзүктөл чок өзүп турар херге-
ледериниң эрге-ажыныга чагырып, хо-
стут улустарың аразынга тайбынниң
политиказын болгаш найыралды
чайгылыш чок буттандырып турар
социализм делегейиниң кол удурла-
нышкак чоруу бүгү чурттарының
ажылыч коннарныга хүн-бүрүзүндө
улам-на тодаргай апар чыдар.

Капиталистиг болгаш социалистиг

ийи системаларың ол удурланыш-
ка бодунун көскү илерээшкиниң эш
Сталинниң ажытканы болгаш эртем
талазы-биле үндөзилээни ийи удур-
ланышкак хоойлудардан—амгы үе-
деги капитализмнің кол экономнуг
хоойлузундан болгаш социализмнің
кол экономнуг хоойлузундан тып тур-
рар.

Социализмнің кол экономнуг
хоойлузунун чугула демдектери
болгаш негелделери болза, «дэди
техникааны суурунга үндөзилээни
социалистиг бүдүрүлгениң үзүктөл
чок өзүлдөзүниң болгаш болбаа-
зырадылганың аргазы-биле бүгү
ниитилелдин доктаамал өзүп турар
херге-ледерин максимумдыг ханды-
рары болур» (СССР-де социализм-
ниң экономнуг проблемалары,
арын 40).

Коммунистиг партияга удурткап
совет күрүнө социализмнің кол э-
кономнуг хоойлузунун негелделеринге
үндөзилээш. Бистин чуртувустун э-
кономиканың хөгжүлдөзүн ажылыч
коннарның чаагай байдалының сок-
саал чок өзүлдөзүн хандырып турар
ажыл-агының бүгү алдырларының
чайгылыш чок хөгжүлдөзүнүн оруу-
биле углап башкарып турар.

Социализмнің экономнуг кол
хоойлузу Маркстың айытканы ыш-
как экономнуг ядарадың болгаш
политиктиг угаан чок чоруктун тур-
гузу болур капиталистиг тургузу-
дан социалистиг тургузгунун үн-
дөзү тергиделин илередиң турар.

Социалистиг тургузгунун өзүп тур-
рар күчүзү болгаш капиталистиг
тургузгунан оң маргыш чок артык
күштүү дайын сөөлүндө үеде чаа,
көстүп көрбөзүн күш-биле илергей-
летинген. Бистин Төрөн чуртувусу
кажан-даа амгы үедеги ышкак ындыг
улуг, күчүлүг болгаш долу амьды-
ралчы күштүг, чогадыкчы энергия-
лыг турбаан. Партияның XIX съез-
диниң шийтирилери-биле, эш
Сталинниң «СССР-де социализмнің
экономнуг проблемалары» деп
классиктиг ажылы-биле болгаш XIX
съездиң бодунун баштыңчызы-
нын болгаш башкызынын төгүлүг
чугаазынга сорук кириктен совет
улус бурунгар, коммунизмниң долу
типилегезинче бар чоруур.

И. ТИХОНОВ.

Пропагандистиг дуржулгазын аныгылар

Барың-Хемчик районун Кызыл-
Тайга эге школазының чанында ор-
ганизастыган комсомолдун пол-
итбөлүмү эки ажылдап турар. 1952—53
өөредилге чыы эгелээнинден бээр
бөлүмүнүң кичээли чангыс-
даа катан үзүлбөзү. Нелеляны
пятинда санында доктаамал болур
2 шакты өөредилгезинче таякчан
дынакчылар белеткелди болгаш
чурумнуг кээп турарлар.

Көдээ аныктарың политөөредил-
гезиниң шак ындыг бедик идеялыг,
организастыг, чурум талазы-биле
дуржулгалыг эртин турары бөлүм-
нун пропагандин эш Дорохованың
организастыгы эки ажылы-биле база
тайылбыралатынар. Пропагандистиг
билли шырап, лекциялары амгы
амьдыралга холбаштыр кылып, төп
болгаш область парлагаларын чөп
ажылап турар.

Политбөлүмнүн дынакчылары
болза, эш И. В. Сталинниң долчу
биографиязын, партияның XIX
съездиниң шийтирилериң өөренип
турар. Пропагандист Дорохова ды-
накчыларга бердиген ооналдары-
ның шевергин күүсетинген турары-
га негелделип. Ол болза, дынакчы-
ларын билди шилгээдиң аларын
бедидери дээр болдунар-ла хемчег-
лерин ап турар. В. БАИР.

Районнун культура-чырыдышкың албан черлеринге удуртулганы экижидер

Чөөн-Хемчик районнун культу-
ра-чырыдышкың албан черлери кыш-
кык байдалга таарыштыр белетке-
тимээни-биле оларда ам хандыг-
даа ажыл чорувайн турар. Чижээ,
Шеми сумузунда «Коммунизмче
орук» колхозта база Хорум-Дагда
көдээ клубтар септелге кылдырмаан,
ооар ышак чок ужурунда, аана-ла
хаалчак байдалга туруп бергенер.
Ол көдээ клубтарга болгаш чам-
дык библиотекарларга кадрларын
шын эвес шиллип ап, дуржулга чок
кижилерни душпа келбиче кирип
ап келгенден чыл эгезинден бээр
ооарга 2—3 чедир эргелекчилер
солчуп халашкан. Көдээле куль-
тура-чырыдышкың албан черлери-
ниң ажылдакчылары чүглө өй
өйдө шалың алыр дээр район төвү-
нде келир боордан башка, оларны-
ң биле семинарлыг өөредилгелерни
эртирбейн турар.

Районнун көдээ клубтарында би-
блиотекаларында отчет, үчтүгүн бай-
далы дендиң сандаргай. Хөй-хөй
акша үнелиг дериг херекселер кам
чөгү-биле эдилетилип, үрелип чидип
турар. Ындыг байдал амгы Ха-
рум-Даг, Шеми көдээ клубтарда,
ооарда тургусулаан библиотекарла-
ра бар.

Үстүнде көдээ клубтарын херге-
ледеринге көрдүнгө акша-хөрөңги
дүрүм чок чарыгдатынганың ужу-
рунда, ам чаа чылдын парлагга
чагыдылганың үндүрүр чангыс ко-
пеек-даа артайн барган. Хорум-Даг
көдээ клубтун ажылдакчызы Санаа
бодунун ажылын шуут каггаш, дерт
ай иштинде өске черлерниң ажылын
кылып келген турда, аана хөй чег-
ге шалың төлөп келген.

Ажылда ол хире хөй чептестер
турда, районнун культура-чыры-
дышкың инспектору эш Таржаа

оларны экижидер талазы-биле хем-
чег албайн, аана-ла олутпайлап
күзүүш, сөөлүгү үеде шилээшши
чорупкан. Ынчаарга культура-чыры-
дышкың албан черлериниң чаа
чылга сметазын чогадып бадыла-
дыр кижэ ам тыывалтастан. Ол
дугайын эш Таржааның сагыжына
шуут-ла кирбейн барганы чадапчок.

Оон ышай Чадааның культура
бажыны база кымны-даа хайгаара-
лыңдан дашкаарлар чыгаан. Ооар
ышак чогундан, аана культура-масса-
лыг ажыл кылдырмастан. Облас-
тын культура-чырыдышкың илди-
зиниң сүмезин өзугаар. Йиме су-
музунга көдээ клуб ажыдар дугайы-
нда райкуском чайын-на шийтир-
гүдүргөн. Аана тускайлаан оран
бажың-даа белен бар, а ол хирезин-
де-ле мынчага ажытырмаан. Шы-
нында клуб ажыдар дугайында
ол сумунун ажылчы чоңунун негел-
дөи улуг. Район библиотеказын ал-
дырды негетинип турар. Аана хер-
гелээр белен бажыны сөөртүгү
гезин чорударыңа дузалажыр кижэ
база тыывалтастан.

Чөөн-Хемчикте культура-чыры-
дышкың албан черлериниң ажы-
лында бо бүгү үндөзүн чептестер
партия райкомунун, райкускомнун
удуртук ажылдакчыларыга база
билдингир дээрли чугаажок. Ыр
эвес партия райком, райкуском
идеологтук ажылдың ол чугула
алдырыче үрүлчүнүн чимчээгин
салып, оларның ажылдакчыларыга
негелдени шыңгы тургузуп, бог-
туг удуртулга-биле хандырып кел-
ген болза, үстүнде чептестер чогуур
өйүндө узуткатынган, ажыл эки дең-
гелге турар ийик.

М. КОТОВА,

Чөөн-Хемчик район библиотеказы-
ның эргелекчизи.

Бижик өөредилгезин хандыраар

Чаа-Хөл районнун Сталин аттыг
колхозта бижик билбес болгаш
бижитки биче билдир эмгекче.
Ылангыя Чаа-Хөл суурнун чанында
чурттап турар ол колхозтун 30 ажыг
өргөдериңде безин дык хөй бижик
билбестер бар. Олар бижикке өө-
ринин улуу-биле күзөп турары чуга-
ажок. Ынчалза-даа колхозта
партия, комсомолдуг эге организа-
циялары (секретарылары эштер
Очур-оол, Шолур) оларның ортузун-
га бижик өөредилгезин мынчага тус-
кайлап организаставаан.

Колхоз төвүнде 2 бижик бөлүмүн
күзүнө организастаан аттыг болуп,
оларны культурмейжилеринге кол-
хозта эге школа башкылары Сер-
гий, Севээн оларны томуйлаан
турган. Ынчаарга организастаан биж-
ик бөлүмүниң боттук удуртпайн,
культурмейжилерге дузалашпайн
барганы-биле олар чоорту-ла ажыл-
давастап эгелээш, кичээлдер ам мы-

рынай 3—4-ле кижилер кээп турар

апарган.
Үстүнде бижик бөлүмүниң ажыл-
дап эгелээнден бээр ам барык-ла
дөрт ай чыгап турар, а эштер Очур-
оол, Шолур олар амдыгаа чедир
чангыс-даа кичээлге олуружуп көр-
бөзүн. Колхозчу тараачынарны
культурадыг депшилгезиниң үндө-
зи—оларның ортузунда бижик бил-
бес, бижитки биче билер чорукту
узуткаарының херези үстүнде
удуртукчуларын канчаар көрүп
турары моонга илден.

Мырыдай-ла чанында колхозта
бижитк өөредилгези ындыг багай
байдалда турунда, КПСС-тин Чаа-
Хөл райкомун оон пропаганда бол-
гаш агитация килдизи, районнун
улус өөредилге килдизи база
ВЛКСМ-ниң райкомун мынчага со-
нуургал салбайн турары канчалдаа
таарышпас.

Х. КУНГАА.

М. БУРБЮ.

ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНИҢ ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАРЫ

Чер-чер Советтериниң ажыл-чору-
дугаларының база бир организасты-
гы хевирин болза, ажылыч коннар
депутаттарының Советтериниң док-
таамал комиссиялары болур. Док-
таамал комиссияларын сорулгазы—
улус ажыл-агының планнарын
чедишкениниң күүседир, ажылыч
коннарның материалдыг болгаш
культурадыг денелин бедидер
талазы-биле чер-чер Советтериниң
ажылыңга дузалаары болур.

Ол дузаламчыны доктаамал ком-
иссия буттандырарда, ажыл-агый
болгаш культура тургузушкунунун
талазы-биле Советтерниң ап чору-
дар практиктиг хемчеглериниң төлө-
виледерин ажылдап кылып, Совет-
терниң сессияларына хүлээп алып
шиптирлерин төлөвиледерин
белетээринге доктаамал комис-
сиялар кижигүннөри илдепейлип
киржир ужурулар.

Хүлээп алган шийтирилери күү-
секини комитеттер, оон килдистер,
үлетпур-бүдүрүлгөчүлөр, албан че-
рлери, МТС-тер, совхозтар, колхозтар
канчаар күүседип турарының хынал-
дазын Советтер доктаамал комис-
сияларны дамчыштыр организастап
чорудар. Күрүнениң херезинге хөй
санныг активтерни болгаш калбак
масса ажылыч коннарны доктаамал
комиссияларны дамчыштыр Совет-
тер кириштирип турарлар.

Мынчангаш чер-чер Советтериниң
мурнунга тургузган сорулгалары-
н шийтирилериңге доктаамал ком-
иссияларны ролю улуг. Доктаамал
комиссия дээрже—Советтериниң
чугула массалыг органы болур.
Оларны ажылында депутаттардан
агыла хөй санныг совет активчилер
ажылдап турар.

Ол комиссиялар болза, депутат-
тар, үлетпурнун болгаш көдээ
ажыл-агының мурнакчылары, ин-

женер-техниктиг ажылдакчылар,
агрономнар, зоотехниктер, эмчилер,
башкылар болгаш культура-чыры-
дышкың албан черлериниң ажыл-
дакчыларындан тургузтунар.

Совет күрүнениң күжү чүдөл
дээрже, Советтер миллион ажылчы-
нар болгаш тараачынар-биле ха-
рызлаалыг болуп турарында деп
эш Сталин айтыкан. Мынчангаш,
доктаамал комиссияның база бир
чугула сорулгазы болза, бодунун
ажылыңче чүглө активчи деп сана-
тыган хамаатылары хаара тудар
эвес, активтиг санын улам-на өс-
түрөр дээр, чаа-чаа ажылчы кон-
нарны сырай эвилелдээр болур.

Советтерниң массалыг органы—
доктаамал комиссияның ажылында
киржип турар совет хамаатызы бү-
рүзү бодунун күрүнениң херезинге
киржип турары ол болур. Доктаамал
комиссияның ажылындан эгелеп, оон
тус-тус даалгаларын күүседип тур-
гаш, чоорту оон-даа нарын ажыл-
дарны күүседиринче шилчир. Хөй
санныг организакчылар болгаш Со-
веттерниң масса-биле тулус ха-
рызлаалыг удуртукчу кадрлары оон
дешип үнерлер.

Бай-Тайга районун Шуй, Чаа-
Хөл районун Ак-Туруг, Эрзин
районун Нарын суму Советтериниң
доктаамал комиссиялары боттары-
ның инитиативызы-биле ажыл-агый,
культура тургузушкунунун хөзөн
экижидеринче уланган айтырылар-
ны чугаалажып, оон түндөлдериңди
дугайында суму Советтериниң күүс-
комнарныга болгаш ессияларыга
тодаргай саналдарын кирип турар-
дар. Ол суму Советтери 1952 чыл-
дың III кварталында областың кө-
дөз (суму) Советтериниң аразында
социалистиг чарышты тилекчилери
болганнар. Ол херекке доктаамал

комиссияларыны киржилгези биче
эвес болган.

Практика кырында чамдык фак-
тылардан ап көөргө, чамдык чер-
чер Советтериниң доктаамал комис-
сияларының хөй кезин боттарының
ажылының арга-хевирлерин эки
билбес болгаш чамдыгызы билди-
р-даа болза, боттарының хүлээлгезин
чептес күүседип турар. Чижээ,
Чөөн-Хемчик районун Шеми суму
Советтериниң 5 саныг доктаамал ко-
миссиялары бар, олар ажылдавайн
турар деп ол суму Советтериниң сек-
ретары эш Аракчаа медеглээн. Ол
ышкак ажылдавайн, чүглө сазын
кырында саяатынып турар доктаа-
мал комиссиялар бар болуп тура-
рын облукскомдан Октябрь айда
организастап эртирген семинарлар-
га Барың-Хемчик, Сүт-Хөл, Чаа-
Хөл, Улуг-Хем, Өвүр болгаш оон-даа
өске районнарның көдөз (суму)
Советтериниң даргалары медеглээн.

Чоокта чаа ажылчы коннар депу-
таттарының область Советиниң VIII
сессиязынга көдээ ажыл-агый
артелини Уставын областың кол
хоттарында урөп турар чоруктарың
узуткаар хемчеглер дугайың чугаа-
лашкан. Орта область Советиниң
чанында көдээ ажыл-агый талазы-
биле доктаамал комиссияның дарга-
зы эш Кара-оол эдериниң илеткел
кылып ужурулуг турган. Комиссия
ажыл кылбаан төлөздө, илеткел
бижир дээр улуг бергедешкинге
таварышкан. Эш Кара-оол бодунун
илеткелиңге колдуунда-ла эш Коз-
леконун илеткелиңге үнген чептес
фактыларны дапкырлаан боордан
эске, ук айтырыгың дугайында
сессияны шийтиринге кирип бол-
гугу дең калды-даа тодаргай практи-
ктиг саналдары комиссияны жур-
нундан кирип шыдаваан.

Мынчангаш эш Кара-оолга баш-
таткан комиссия болза, доктаамал
ажылдап турар комиссия эвес, ха-
рын доктаамал ажылдавайн турар
комиссия-дыр деп чамдык депутат-
тыр шын шүгүмчүлөш. Бо факт
областы Советиниң өске-даа доктаа-
мал комиссияларының ажылдавайн
турарын чугаалап турар-дыр.

Доктаамал комиссия—ажылыч
коннарның депутаттар Советиниң
органы-дыр. Ол комиссия болза,
оно сонугу тургускан Советинге ча-
гыртып, бодунун ажылының дугайы-
нда өтчөдүн аңа бээр хүлээлге-
лиг.

Доктаамал комиссияларын бүгү
ажылдарын Советтер удуртук бо-
гаш ажылдазын дээр олардан не-
гелдени кылып. Доктаамал ком-
иссиялар ажылыч коннарның депу-
таттар Советтериниң күүсеки ком-
итеттерини, оон килдистериниң азы
албан черлериниң ажылырын хол-
гаарлап болбас.

Чамдык доктаамал комиссиялар
хыналда чорутканының түңнелин
боттарының хуралдарына тургу-
зуп чугаалашкаш, күүсеки комитет-
тин килдистер эргелекчилеринге азы
албан черлериниң удуртукчуларыны
комиссияны санын аныаыла
күүседир кылдыр даалгалар берип
турары шын эвес. Доктаамал
комиссияның ажылыңа мындыг
арганың бар болуп турары оон
сорулгазынга болгаш ролонга таар-
ышпас. Даалгалар бээр, шийтир-
лер үндүрөр эргени доктаамал ко-
миссияга тыываан. Комиссияны
ажык дузаны, оон организакчы ролю
ында эвес.

Доктаамал комиссиялар болза,
Советтерниң массалыг органы бол-
бушаан, Советтерниң ажылыңа
дузалажыр, оон шийтирилериңди
төлөвиледерин ажылдап кылып, хү-
лээп алган шийтирилериңни күүсе-
лдин хынаар, Советтерниң мурнунга
салдырган сорулгаларың күүсе-
диринче масса чоңну мобилзаастаар
ужурулуг. Манаа үндөзилээш, док-
таамал комиссияларны эргелеринге
болгаш хүлээлгелеринге кирер айты-

гылар болза: Комиссия бүрүзү
боттарының хүлээнип алган ажыл-
дарының аайы-биле күүсеки комитет
хоорук туруп болбас. Күүсеки
комитет доктаамал комиссияларны
ажыл-агый болгаш культура тургу-
зушкунунун талазы-биле кириң
сагалдарың дөткөп, оларны Совет-
терниң массалыг ажылдарына
идеппейлиг кириштирер.

Ажылдың дуржулгазын солчур-
рукту барымдалаш, база ажыл
планнарын чөпшээржиң көөр
төлөздө, доктаамал комиссияны
кежигүннерин семинар өөредил-
гелерин күүсеки комитеттен ор-
ганизастап чорудар.

Күүсеки комитеттер боттары-
ның хуралдарыга доктаамал комис-
сиялар кежигүннерин чалап эккен
олуруштуруп, оларның ажылынга
хамаарышкан айтырыларны ший-
тирлээринге кириштирер. Күүсеки
комитет келир ээлчеглуг сессияга
канды айтырылгар тургузууп ший-
тирледиң деп турарын баш бурун-
гаар доктаамал комиссияга дын-
дыр ужурулуг.

Доктаамал комиссия бодунун
ажылын шын организастап чорудар
төлөздө, ажылың планнаы тургу-
зар херек.

Күүсеки комитеттин болгаш оон
килдистериниң ап чорудар хемчег-
леринден тускайлаңчак эвес бол-
дур төлөздө, оларны ажыл план-
нары-биле танышжыр көргөш, боду-
нун планын аңаа дүштүрер. Ол
дээрже, күүсеки комитеттин планна-
да кирген айтырылгар бүрүзүн док-
таамал комиссия бодунун планнага
кириң алдын дээни ол эвес. Доктаамал
комиссия күүсеки комитеттиң чаа
айтырылгарны шийтирилээр-биле
саналын үндүрүп болур.

Кол чүдө чүл дээрже, доктаамал
комиссия биле күүсеки комитет
үрүлчү тулус харылаалыг турар
болза, оларны кайзының-даа мур-
нунга салдырган сорулгалар че-
дишкениң шийтирилеш шыдавас.

Ол ышкак доктаамал комиссия
күүсеки комитет-биле харылаа
кылбайн, оон дузаны чокка ажа-
лын башкарып шыдавас. Ынчангаш,
оларны ажылы эп-найырал, бот-
боттарыңга дузалажырыңдан үндө-
летинип тургузтунар.

Т. ТАЛАНЧИК.

Райпо ажылында

четпестерни узуткаар

Мөңгүн-Тайга районнун райпо
баштаар чери (даргазы эш Горня-
ков) куш-ажылдын сагылга-чурму-
нун бедик денелге тургузарыңче
сагыш салбайн турар. Оон уламын-
дан райпода албан-хаакчыттарың
ажыл шагындан озалдап аж

Колхозтарнын үрезин участоктарын шилзэн, сорттуг үрезиннер-биле хандыраар

ССРЭ-нин хөгжүлдесинин бешки беш чыл планынын талазы-биле партиянын XIX съездинин директиваларында көдээ ажил-агый талазы-биле кол сорулга бүгү көдээ ажил-агый культураларынын дүжүттүүн бедидерин, нитиниц малынын баш санын ооң продуктулуун джака бедидери-биле чергелештир өстүрүр аныткан. Бо сорулганы күүсүндүр төлөдө, бистин областың колхозтары чер ажылынын культуразы бедидер, агротехниканы экижилер болгаш боттарынын ховуларын чүгө шилдинек эки сорттуг үрезиннер-биле тарыыр журулур.

Тараа культураларынын эки үрезиннерин өстүрүп алыры-биле колхозтар чалдын-на үрезин участоктары тускайлап түзүр турар. Үрезин участоктарыга эки-не эки үнүш-дүжүттүг болгаш пок үнүштерден арыг черлери шилип ап турар. Үрезин участоктарынын хөрүннерин эки болбаазыралып, удобренилер-биле хандырып, эки үрезиннер-биле тарыза чогуур. Үрезин участоктарыга чажар үрезиннер болза, сорттуг болгаш бедик шынарлыг болурун чедип алыр керек. Сорттуг үрезиннер колхоз бурзунде эвес. Чагыс-даа центнер сорттуг үрезиннер чок колхозтарды районнар мынчага чедир-ле бар. Ындыг районнарда Өвүр, Бай-Тайга, Чаа-Хөл болгаш өске-даа районнар хамааржыр. Дыка хөй районнарда колхозтарнын хөй кезин, сорттуг үрезиннер чок болуп турар. Улуг-Хем, Каа-Хем, Биш-Хем, Чөөн-Хемчик ышкаш районнарда чамдык колхозтар боттарынын үрезин участоктары үрезинчидерине четчир санын сорттуг үрезиннерлиг болуп турарлар.

Бүгү колхозтарнын үрезин участоктары сорттуг үрезиннер-биле хандыраар төлөдө, көдээ ажил-агый органныр областың девискээринде колхозтарнын болгаш «Заготзерноун» сорттуг үрезиннерин районнар аайы-биле, ынчаарга районнар шинче колхозтар аайы-биле ден хемчээлдиг хуваары-биле үчтека алыр журулур. «Заготзерноун» болза, сорттуг үрезиннерни чүгө үрезин участоктарыга тарызын дээш колхозтарга үндүрүп берип турар. Колхозтар ону боттарынын сорттуг эвес тараалары-биле орнап алырлар.

Ооң-биле чергелештир областын районнарын колхозтарыга сорттуг үрезиннери анаа тарааларга орнаарын организаастаары чугула. Орнажылганың ол бүгү операциянын чедишкениң чорудары колхозтарнын үрезин участоктарын сорттуг үрезиннер-биле хандыраар талазы-биле улуг журу-дузалиг болур. Боттарынын хузуунда курлар-вирларын болгаш орнажылганың аргаларын чөп ажыглавышкан, колхоз бурзуу боттарынын үрезин участоктарын чергелелинин четчир хемчээлин эзугаар сорттуг үрезиннер-биле хандыртгыны болур. Үрезин участоктарыга чажары-биле көрдүнгөн үрезиннери тарылгага белеткери чугула сорулга болур. Социалистиг чер ажылынын мурнакчы кижилери—рекордчу дүжүттерин мастерлери тарылга материалды белеткери чөпчүг улуг кичээнегэи салып, харин чамдыкта эки эки үрезиннери хол биле шилип ап турар.

Ангылап арылаары берге холмактарды тараа культураларынын үрезиннеринин покталышкыны бистин областың дыка хөй колхозтарында бар болуп турар. Хөй-хөй районнарда ылангыя Улуг-Хем, Таиды районнарда чажып тарыыр кызылтас үрезиннери кыргыз кара үрезиннери-биле, суланың үрезиннери овсог-биле покталган. Облаластың барын талакы — Бай-Тайга, Барыин-Хемчик болгаш өске-даа районнарында кызылтас үрезиннери арбай, сула үрезиннери-биле, арбай үрезиннери—кызылтас үрезиннери-биле, ынчаарга сула үрезиннери—арбай үрезиннери-биле болгаш ангылаары берге үнүштерин үрезиннери-биле канчаар-даа аажок покталган.

Үрезин участоктарыга тарыры-биле тускайлаан тараа культураларынын бүгү үрезиннерин өске үнүштерин үрезиннеринден буруну-биле хостаар болгаш оларны арынын талазы-биле бирги база ийги кластарын тарылга кондицияларына чедир төлөдө, бистин колхозтарыныкы үрезинин хол-биле шилип алыр чорукту калбаа-биле ажыглаза чогуур. Үрезин участоктары үрезинчидерине үрезиннери хол-биле шилип алырды оларны чүгө чүзүн-баазын холумактардан хостаар эвес, харин олардан хемчээл талазы-биле ден, дески эң улуг тарааларын үрезиннеринин өвлтүн үндүрзе чогуур.

Чагыс-аай хемчээлдиг үрезиннер ден, дески болгаш эки үнер чорукту, тарылганын харугда бижар чорун хандырып турарын тускай шинчиледер көргүскен. Ол болза, дүжүттү комбайн-биле ажаап алырны оңа чугула, ажаап алышкын үезинде чидиргилери эвээжелер, дүжүттү улуу-биле бедидер. Үрезин хол-биле шилип алырны 10—15 колхозчулары колхоз бурзуу чугаа чокка үндүрүп берип черле шылаар. Оон ангыла, ол талазы-биле комсомол болгаш пионер организаациялары улуг дузаны колхозка чедирип болур. Районнарын көдээ ажил-агый килдистеринин болгаш МТС-терни агрономнары, ол ышкаш үрезиннери шынарнын талазы-биле күрүн инспекциянын күрсорт участкаларына база Тыванын дуржулгагы көдээ ажил-агый станциянын ажылдакчылары колхозтарга бо ажылды организаастаар болгаш оларга дузаламчы көргүзер журулур.

Үрезин участоктары тарылга талазы-биле бедик шынарлыг, сорттуг үрезиннер-биле хандыраар дугайында колхозтарга дузалаары, чер ажылында кол сорулга тараа культураларынын дүжүттүүн бедидерин чедишкенин шиттирлээрине дузалаары көдээ ажил-агыйнын тускай эртемниг ажылдакчызы бурзунуң, комсомолчу, пионер, школачы бурзунуң патриоттуг хүлээлгези болур.

Н. ПЕТРОВ, Көдээ ажил-агыйның област эргелелинин кол агроному.

Кышкы спорттун кандыг-даа хевири районда эгелевээн

Бистид делгем чуртувустун бүгүле будуинарында спорттун кышкы сезону шагдала эгелээш, чедишкенин үргүлчүлөр турары солуннарга үргүлчү чырытынып, радиога дамчытынып турар. Совет аныяк өскенер спорттун кышкы хевирлеринге массалык-биле хаара туттунуп, улуг чедишкенинни чедип ап турарлар. Барын-Хемчик районнун Кызыл-Мажалыкта болгаш көдээ черлерде-даа спортка ынак аныяк өскөн оолдар, кыстар кончуг хөй. Ынчаарга ВЛКСМ-нин райкому (секретарлары эштер Сурунур, Даников олар) база күш-культура, спорт херээнин район комитеди (даргазы эш Череди-ников) аныяктары кижизидеринин чугула чеспээ—күш-культура, спорт херээнин удуртулгасын шугул-ла дашкаарлааны-биле кышкы спорттун кандыг-даа хевири районда эгелевээн.

Оон туржук, чамдык колхозтарда «Колхозчу» деп спорт нитилелинин кудуку организаациялары беэин мынчага чедир тургустунмаан. Кышкы-даа, чайгыда спорт херекселдери районда чок. Хаак, коньки дөң ышкаш спорттун кышкы херекселдерин дүрген экелдирип, таарымчалыг черлерге хаак станцияларын, катоктарны ажыткалааш, оларга массала өөредилгелери болгаш маргалдаалары өй-биле организаастаар, ол талазы-биле шырак спортсменнери белеткээр дугайында аныяктар эки инициативаны үндүрүп, комсомол райкомунга, күш-культура удуртукуларына сумелеп келген. Ынчалза-даа ол өртектиг саналдар деткимчени албаан, анаа-ла чугаа болуп арткан.

Кышкы спорттун чугула хевирлери—хаак, конькинин бо чылдагы област маргалдаазы ам удавас эгелээри чугаажок. Ынчаарга районнун комсомол болгаш күш-культура организаациялары спортсменнери анаа мынчага белеткендирбээн чүве болганда, бо чылын олар анаа киршпейин баар ийнеке киришсе-даа база-ла мурнукузу ышкаш сөөлгү черлери эжелээри магатчок. Барын-Хемчиктин аныяк өскени спортка салым чок дээзинин кандыг-даа барымдаазы чок, чүглө оларнын спортту мергелин өстүрбей, оларны өөретпей, белеткендирбей турары-биле чыл санында олар адактын доразы болуп турары эштер Сурунур, Чередиников оларга ам черле билдирер өй келген боор.

А. ОЧУР.

КЫДАТТЫҢ УЕЗД ХООРАЙЫНДА

Бар кыдат журналист он беш чыл мурунда бодуну демделегенин мынча деп биззэн: «Өске хөй-хөй хоорайлар-биле сугун ийи дамдызы ышкаш дөмей уезд хоорайгыгажын мунгадал болгаш мунгарал-биле көрүп чоруур тур мен. Шириктерни хевир-дүзү чок кылдыр чый каапканы ырактан көстүр. Чоогундан—кызы, малгаштыг кудумчу булуңнары, хирлиг балкончугаштарлыг болгаш ынай, бээр ийленчек кышаларлыг ийи кыт бажычгыаштар көстүр. Семис, тоомча чок байлар сөөртүп алган рикшалар (ийи тугуйлуг тергежигеш-биле кижэ сөөртүр кижилер) кудумчунун будуунарына сынмарлажы бээрлер. Кызы кудумчулап олар каржып эрттип шыдавастар. Улус кылаштар орукта аажок арып баскыраан херээжен олулар. Тонунуң өөгүн чешкеш, арган, хирлиг чаш төлүнгө ол сүт чок эминен когжадып олулар. Өг-бүлелин чегеренинге четчир сик үндүрүп алыры-биле бични шөлдү өдекшидер дээш бужар-чүдек чыттыг покту, ирик-сазан өдекти саваларда уруп алган кызыл-даван аныяк уруг кылашпач бар чоруур».

Он чүс, мун чылдар мурунда шак мындыг турган. Аза-ла алынам! Кажан бир шагда ол байдал чок болуп ирги бе?!—деп, реаксылыг гоминданчы бөлүктүн туразында аажылашкыныга басындырган бодунун чагыс чер чурттуг улустарнын яды түргени чоруун көргөн автор ынчаар биззэн. Демир орук шугумундан чүс километр ажык черде турар Хуайянь деп уезд хоорайы хосталгыже чедир шак-ла ындыг турган. Эки дүжүт үнер чери-биле болгаш эки дүжүдү биле алдар сурагылыг ол уезд болза, чурттакчыларынын аштап өлүрүнүн талазы-биле база сурагылыг турган. Хоорайнын төвүнде каас-шеник озагай черге феодалдар чурттап турган. Хоорайнын кыдынын, бедик ханаларнын чанында чалырларга—ус-дарганнар, үрүмке лотониктер, ийи тугуйлуг тергежигешке чүве сөөрткүчүлери, чер тарыкчылары болгаш өске-даа күш-ажылы кижилер чурттап турган. Уезднин эң бай помешиги, дарлакчы, хан сорукчусу Чжу Ли-жень улустарны сугулап, туразында аажылап турган. Тараачынар ажаап алган дүжүдүнүң дөртүнүң үжүн оон тараа шыгжаар черинге аппарып берип турган, оон арктанын гоминданчы эрге-чагырга яныз-бүрү үндүрүлгөр үжүн хаатынып ап турган. Аш-чуттан өлүп турган кижилерге Чжу Ли-жень чээли берип турган. Бир чыл болганда, чээли төлээринин үезинде мындыг негелдени ол кылар турган: «Бир хемчег ишти тарааны алган сен, ам ийи хемчег ишти тарааны бээр сен».

Хоорайга ол боду-ла шиттекчи, прокурор, «болчукчу» болгаш килдик чектеки болуп турган. Хоорайга болгаш уездиге беш эге школа санатынып турган. Анаа байларын ийи—үш чүс уруларын өөринип турганнар. Оон өске бични урулар, ол ышкаш оон ада-нелери Ужүк-бижик дугайында чүнү-даа билбес чораннар. Ол бүгү болза, Хуайяньнин хосталгыже чедир алдар сурагылыг турган чүдү ол болур.

Чокта чаа ол хоорайга чоран жан Улустун армияны Кыдаттын мен. Бистин хүнеривисте ол хоорай мырынай сыр өске хевирлиг апарган. Спорт стадионунда шыгө көржө кинонун кино көргүзүлдөй болган. Чүс-чүс кижилер черде олуруп алган, чамдызы дискек кырында болгаш бут кырында-даа гуруп алган, сандайларда база гымбочкаларда-даа сынмарлаштыр олуруп алган кино көрүп турганнар. «Аныяк гвардия» деп кинонуц бирги кезээниң көргүзүлдөй тортен. Сайгылаан кыва берген.

— Кинонун ийги кезээ даарта болур,—деп ону баштап турган кижэ чугаалаан. Кинонун ийги кезээ үндүрерин негэн улустун негелдесин эзугаар ийги кезекти ол-ла кезжэ улаштыр үндүрүр уурга шиттирлекчи тааварышкан. Хоорайны кино үш чыл мурунда үнүп эгелээш. Ам кым-биле-даа кудумчуга журушкыш чугаалажыр болза, ол кижэ дыка хөй кино чуруктарынын утказын силерге тодаргай чугаалап бээр. Хоорайда ажылчын театр тургустунган. Бот-тывынгыр коллективтер амгы үенин болгаш кыдат классиктиг шиилери ол театрга үндүрүп турар. Хосталганын соонда хоорайда спорт стадионун база ийи клубту тудуп тургускан. Чаа Хуайяньда педагогика училищези тургустунган. Студентилерин сизен хузуу ажылчыларнын болгаш тараачыларнын урулары болуп турар. Бични урулар өөринип школаларнын саны хоорайда үш каттап улгаткан. Улуг улустар өөринер кезээки эге школа база ажытылган. Ында 1-432 кижэ өөринип турар. Аныяктарга кезээки школыны тургускан, хоорайнын албан черлеринин албан хаакчытарын белеткээр тускай курстар база ажылдап турар.

Эрге-чагырганын чаа органы хоорайда «Улустун эмнелгезин» ажыткан. Ол черни 60 оруннарлыг кылдыр таарыштыр кылган. Эмнелге чери поликлиникалыг, ол чер хүнбүрүде онгон кижилерин шинчип турар. Хосталгыже чедир биче мергелдиг ийи-үш эмчи турган хоорайда ам эрге-чагырганын улус органнынын организаастааны тускай курстарга белеткээр үндүргөн 108 медицина ажылдакчылары бар. Революциянын кайгамчыктыг чаалап алышканынын бирээзи болза, кижилер ажылдар эргени чедип алганы болур. Хоорайда, ол ышкаш уездиге ажыл чок кижэ ам барык-ла чок. Муң-мун бажык чок болгаш чер чок кижилерге чер реформазын чорутканынын түнелинде кижэ бурзуу участок чери алган болгаш тараа тарып эгелээш. Өске кижилер эрге-чагырганын улус органнынын калбак хемчээлди-биле кылып турары сугарылга болгаш чер кургакшыкынын тургузушкунунуң тудушкунун чоруган.

Хуайяньда хоорайнын сурагылыг кижилери-биле журушкан мен. Улустун чаагай амдыралы дээш кызымаккай ажылдап турар кижилери мында сурагылыг кижилер деп саналар турар. Моон мурунда байларын ядамыйкай дээш кулу көрүп турганы үжен ийи харлыг Лин Аншоань ам мында хүндүкелдир кижэ болуп турар. Дайынын үезинде, каа жан Улустун армияны Кыдаттын

БОЛГАРИЯДА ЧАА ДЕМИР ОРУК

СОФИЯ. Социализмнин тайбын тургузушкунунун херээже чаа улуг тийелдени болгар улус чедип алган. Дагыг берге черлерге туткан Подбалкан демир оруунун байырыг ажыдышкыны декабрь 21-де болган. Ол орук болза, чурттуг кол транспорт шугумнарынның бирээзи болур. Станциянын платформазына турдукуларнын, демир-орукчуларнын болгаш суур чоогунуң чоунуң митинги болган. Болгар улустун улуг өнүгү эш И. В. Сталинга чорудар байырлыг чагааны митингин кижикчилери улуг көдүрдүшкүнү-биле хүлээп алган. (СЭТА).

ФРАНЦИЯДА ЧАЗАН КРИЗИСИ

ПАРИЖ. Пинзэнин чазан дүжүп берген. Чазакка бүзүрээринин дугайында 3 айтыргаларнын талазы-биле бадылаашкынар декабрь 22-де Национал хуралга болуп журулур турган. Хөй урулардыг өг-бүлелерге дузаламчы көргүзөрүнн төлөвилеп берген 1953 чылда кызырар деп Пинзэнин бодалы-биле холбаштыр тургустунуп келген айтыргыны бадылаашкына бир дугаарында кириер журулур турган; ийи дугаарында—декреттер үндүрүп тургаш, үндүрүлгелери улгатыр эргени чазакка тыспырыни дугайында айтыргы; үш дугаарында—спирт сускуннарынның өртектиги улгатырарынын дугайында айтыргыны бадылаашкына кириер журулур турган. Спирт өртээн улгатырганынын дузазы-биле чазак, чуртталга болгаш үлетип тудугларына хөрентилер тыварын бодап турган дээр байдалыг чугаалап турган. Хөй урулардыг өг-бүлелерге дузаламчы дугайында айтыргы талазы-биле көгүдүшкүнүг меге чугаалаары-биле политиктиг капиталды бодунга мөөнөп алырынче чүткүп турар МРП деп парламент бөлүү (Католиктиг партия, «Улустун республиканчы шимчээшкени») болза, компромистиг шиттир дугайында Пинзэ-биле дугуржуп алыр үе артыктап алыр болгаш ындыг арга-биле чазакты камгалап алыр сорулга-биле бир дугаар айтыргыны бадылаашкына бир дугаарында тургустунуң чедип алыр деп шиттирлээш. Ынчангаш декреттер үндүрүп тургаш, үндүрүлгелери улгатырар эргени чазакка тыспырыни дугайында айтыргыны бир дугаарында бадылаашкына тургузарын МРП деп бөлүтүргөнүң чүгүнчө Чан Кай-шинин дээрбечилеринин артанчызын унуткап турар уезде Лин Аншоань: «Армияга хөй ристи бээр!» деп кыйгыргыны үндүргөн. Ооң удурткан бригадазы ынчан бүдүрүлгө программаны ийи дапкыр ажыг күүсеткен.

Хоорайны болгаш провинциянын уездизин ам улустун иштинден Үнген кижилер удуртуп турар. Уездиниң чазаның баштыңчызы Чжао Юн-жоу—Хуайяньга төртүнгөн, моон мурунда яды тараачын чоран. Шаанда ол мөлчүкү Чжу Ли-женьден чер хөлөзилеп ап, амдырап чоран. Төлээр журулур үндүрүп төлөвөн дээш ону солдатче чорудупкан. Чжао Юн-жоу партизаннарге дезип чоруй барган. Партизанга тургаш ол коммунистиг партияга кирген болгаш партизан отряднын салбырын камданлап, бир хосталган районну удуртуп турган. А оон соонда, кажан улусту хосталгалыг армия провинцияже кирип келгенде Чжао-Юн-жоу төрөэн черинге дедир чедип келген. Манай ол чазактын баштыңчызын чаа сонгудкан. Шиттекичи Ян Жуй-линь—яды өг-бүлөгө төртүнгөн революсучу кижэ болур. Бичизиндиге ону Улус-хосталгалыг армия кижизиккен. Оон соонда дайчыны апаргаш ол шыңгыр шыгалданы эркен: японнарга, гоминданчыларга, американнарга удур тулчуп турган. Улустун университетинге база өөрөнгөн. Элзэн хөй провинцияларга чер реформазын чоруткан. Төрээн черинге дедир чан ийи келгеш шиттекиже сонгудкан. Чонун эки-не калбак кезең хөй-нитиниң ажилчыне революция хаара тудуп турар. Ажылчынар, ядылар, хөлөзиленикчилер хоорайнын болгаш уездинин удурткучу болуп турар. Дешилгелиг интеллигенция бодунун ажыл-чорудулганын чер болганга калбаа-биле нептередип чорудар органы бир дугаарында алган. Башкы Сун Э-чжень помешиктерниң уругарын өөрөткөш чөгөнчү хөлөзин ап, ядамыйкай амдыралга чурттап чоран. Ам педагогика училищезин эргелекчидерин болгаш ажылчыларнын, а тараачынарнын уругарын өөредирин анаа сумелээш.

—Мээн күзелим боттанды, бодунуң билимини улуска дамчыдар мен,—деп Сун Э-чжень чугаалаан. Херээженер бектелден алдырланнар. Санитар инспекторларында, эге школаларнын башкыларында, медицина сестраларында, хөй-нити организаацияларынын идепкейлер ажылдакчыларында херээженер ажылдап турарын ам көрүп болур. Он ийи херээженер уезд чазаның жегижүндө сонгудканнар. Оларнын ортузунда партизан чоран Хуан Цзя-хуан, ус-дарган Ван Гянь-йунун уруу болгаш өскелер-даа бар.

Хуайянь деп уезд хоорайы танынмас кылдыр чаартынган. Улустун революцияны дедир ширбилгиле даштыкы дарлакчылары болгаш оларын дузалакчыларын чурттап арылап аштаан, феодалдыг срукту буза шапкан болгаш ону пок-чунду төгөр черге шывадаккаш, бурунгаар чырыткылыг келир үеже калбак орукту улуска ажылды берген. **И. ВЫСОКОВ.**

Кореяда болушкуннар

Кореянык Улустун армияныкы Кол командаланың амычеды ПХЕНЬЯН. Корея Улус-Демократтыг Республиканын Улустун армиязынын Кол командаланың декабрь 24-те медээлени болза: Эрткен хүнүн дугузунда Кореянык Улустун армиязынын катыжышкыны-биле кыдат улустун эки-турачылары америк-англи эжелекчилерге болгаш лисыманчы шериглерге уадр бүгү фронтларга өрчелдеринге журу-дузалиг тулуучу-куннары чоруткан. Вонсан районче чокушулап, тайбач чурттакчылыг черлери араатанзы-биле болгал турган дайынын бир эсминезин Улустун армиязынын эрик камгалаанын артиллериязы үрей аткан. Улустун армиязынын зенитиг кезектери болгаш адыгы-анчылары дайынын ийи самолөдун андара аткан болгаш дөрт самолөтту үрей аткан. (СЭТА).

Бактериологтуг чепсекти американнар ажыглавышан ПХЕНЬЯН. Кореянык Төп телеграф агентилелинин тускай корреспондентизинин чөөн фронтундан дашатканы болза: Декабрның 22-де беш шакта Ковон можунун Корон уездизинин Судон волостизинде Сохонри суурнун чок кавызында америк самолөттарын октааны халдамырлыг аарыгларын бактерияларын халдадып каан дыка хөй саныг сөөктөрүн, ымырааларын, дөртөн давангларын, тоос караларын болгаш караны-быттарын тыпкан. Корея улустун армиязынын Н кезээниң шеригинин улуг эмчизи Ким Вон У Кореянык Төп телеграф агентилелинин корреспондентизинге мынча деп медээлээ: «Американынын дүң ажыглап алгаш октаан курттары сооктан өлбөс болуп турар. Американнар бактериаларны чазын, өскээр чугаалаарга, хар болгаш дош эрий бээрге, тарадыр деп бодат турары чыгынгил чок. Тывылган куртарын чыткан черлерин ап көөрге, оларны самолөттан октаанын херечилеп турар. Тывылган бүгү куртарын халдавырдыг аарыгарга удур отрядтар долдоруан узуткап турар».

Ноябрьнын 22-ден эгелээш, декабрь 2-ге чедир бактериялардыг курттары американнар чөөн фронтунуң яныз-бүрү участкалары алды катап октаан. (СЭТА).

Пинзэнин чазаның дүжүп беришкенин Ориоль хүлээп алган ПАРИЖ. Рейтер агентилелинин Парижтен дыналып турарын эзугаар алырга, Франциянын президентизи Ориоль, Пинзэнин чазаның дүжүп беришкенин тускай хүлээп алган. (СЭТА).

Харысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

1953 чылда „ШЫН“ солунун чагыдылгазы үргүлчүлөп турар

ЧАГЫЛГАНЫҢ ӨРТЭЭ:

чылда — 52 рубль 20 копейк, чартык чылда — 26 рубль 10 копейк, 3 айда — 13 рубль 5 копейк.

Неделяда 5 үнер

Чагыдылганы „Союзпечать-тын“ хоорайларда килдистри, харылаза салбарлары болгаш агентилери, а ол ышкаш бүдүрүлгелерде, албан черлеринде, совхозтарда болгаш колхозтарда хөй-нити төлөлекчилери хүлээп ап турар

Ооң-биле кады областын.

„Тувинская правда“, „Тываның аныяктары“, „Молодежь Тувы“, „Сылдысчыгаш“

солуннарын чагыдылгазын база хүлээп ап турар.

Шупту чагылгагы турарынче! **СОЮЗПЕЧАТЬ.**